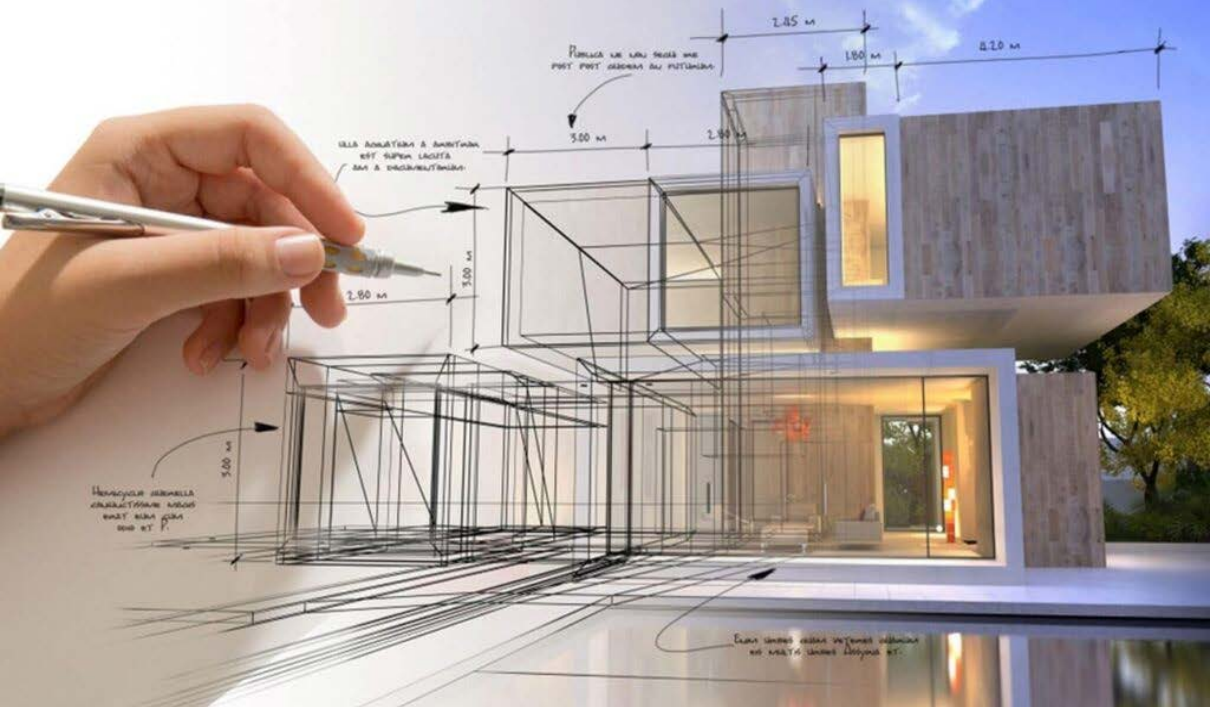

MİMARLIK, PLANLAMA, TASARIM ALANINDA AKADEMİK ANALİZ VE TARTIŞMALAR

Doç. Dr. Betül TÜLEK

Mimarlık, Planlama, Tasarım Alanında Akademik Analiz ve Tartışmalar

Editör

Doç. Dr. Betül TÜLEK

yaz
yayınları

**Mimarlık, Planlama, Tasarım Alanında
Akademik Analiz ve Tartışmalar**

Editor: Doç. Dr. Betül TÜLEK

ORCID NO: 0000-0002-6584-041X

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-6524-44-6

Ekim 2023 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Safranbolu Eski Hükümet Konağı’nın Üslupsal Analizi Üzerine Bir Değerlendirme	1
<i>Edibe Begüm ÖZEREN</i>	
Kentsel Peyzaj Tasarımında “Biyofilik”	27
<i>Merve ÖZTÜRK, Betül TÜLEK</i>	
Sosyal Konutlarda Kültür- Mekân İlişkisi: TOKİ-Kıvrık Projesi	45
<i>Bahar SEZEN, Meltem ERANIL</i>	
Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Deprem Hasarlarının Değerlendirilmesi: Gaziantep Örneği	69
<i>Mehmet SAĞLAM, Esra BOSTANCIOĞLU</i>	
Alanya Eray Erdem Evi Örneğinde Geleneksel Türk Evinin Güncel Kullanıma Uyarlanması	87
<i>Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN, Ayşe AKILLI</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

SAFRANBOLU ESKİ HÜKÜMET KONAĞI'NIN ÜSLUPSAL ANALİZİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Edibe Begüm ÖZEREN¹

1. GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun iki asırlık döneminde (1299–1923) uygulamaya konulan askeri, ekonomik, siyasi ve sosyolojik alanlardaki ilerlemelerin yanı sıra eyalet yönetiminde de bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Yeni merkezi olarak atanan sivil çalışanlar için, il yönetim stratejisindeki değişiklik nedeniyle idari binalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla inşa edilen yapılar, Osmanlı'da daha önce duyulmamış yeni bir mimari üslubu temsil etmektedir. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte değişen yönetim stratejisi çerçevesinde gelişen devlet yapılarının yapımına başlanmıştır. Bunlardan en dikkat çeken bina türü hükümet konaklarıdır. Günümüz Türkiye'sinde hükümet konakları halen kullanılmaktadır. Özellikle II. Abdülhamid döneminde gelişimi hızlandırılan bu yapıların hem bölgesel hem de Batılı mimari özellikler taşıdığı söylenebilir (Topbaş, 2016). Bu çalışma için hükümet konakları üzerinde durulmuştur. Özellikle şekiller ve çizimler ışığında Safranbolu Hükümet Konağı'nın iç mekân analizinde ve cephe bileşenlerinde zamanın izi sürülmeye çalışılmıştır.

19. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti II. Abdülhamid'in hükümdarlığı sırasında, uygulamaya konduğu birçok bölgede

¹ Arş. Gör. Karabük Üniversitesi Başak Cengiz Mimarlık Fakültesi, Safranbolu/KARABÜK, edibebugum@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1474-7394.

vilayet idaresi değişmiştir. Devlet dairesi, belediye, mahkeme salonu, postane, kütüphane ve tren istasyonundan oluşan binalar, bu yeni yönetim anlayışı çerçevesinde halka hizmet sunmak amacıyla merkezi hükümet tarafından inşa edilmiştir. Bu binaların en başında hükümet binaları yer almaktadır. Bu çalışmada 1904-1906 yılları arasında inşa edilen Safranbolu Hükümet Konağı hem biçimsel unsurları hem de işlevi açısından incelenmiştir.

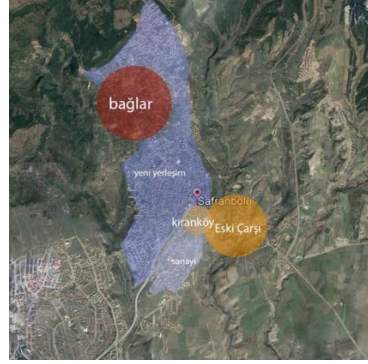
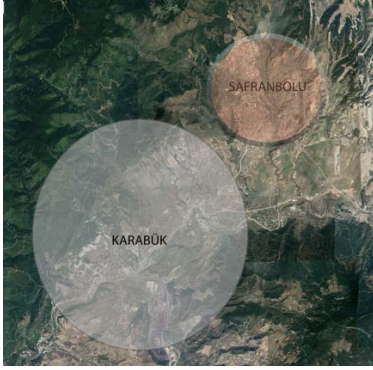
2. SAFRANBOLU KENTİ TARİHİNE BİR BAKIŞ

Tarih öncesi dönemden M.Ö. 4000 yılına kadar uzanan zamana kadar Safranbolu bölgesi Paflagonya bölgesinin bir bileşenidir (Kuban, 2001). 1354 yılında Osmanlılar Safranbolu'yu Candaroullar'dan almıştır. Yazılı kayıtlar ve sözlü tarihlerin yanı sıra Gazi Süleyman Paşa'nın bu engeli aştığını gösteren kanıtlarla dolu bir kaynak mevcuttur. Osmanlı Döneminde Safranbolu; Bolu sancağının kalbindeki "Medine-i Taraklı Borlu"; biri göçebe aşiretler için oluşturulmuş, diğeri Yörük Köyü'nün çekirdeği olan "Yörük-Taraklı-Borlu" adlı iki mahalleden oluşmaktadır. 16. yüzyıl Merkezi Kütahya olan bu bölgeler, Anadolu Beylerbeyliği'nin Bolu Sancağı'na ait sayılmaktadır. Bolu Sancağı'nın 1692'de kaldırılmasından sonra bu alanlar 1811 yılına kadar Kastamonu Sancağı'na bağlanmıştır. Anadolu'nun Türkleştirilmesinde önemli rol oynayan sağcı beylerbey merkezi Kastamonu'nun kötü yönetimi, burada isyanlara yol açarak Viranşehir Sancağı'nın kurulmasına yol açmıştır. Safranbolu bu sancağın merkezidir. 1865 yılında Safranbolu'nun sancak dönemi sona ermiş ve bölge olarak ilan edilmiştir. S Safranbolu, Kastamonu merkez sancağından ayrılarak 1867 yılında yeniden Viranşehir Sancağı'nın başkenti olmuştur. Bu sancak iki yıl sonra nihayet kaldırılmıştır. 1870 yılında Osmanlı hükümet sisteminde büyük değişiklikler yapılmıştır. Kasaba ve köy arasına nahiye

getirilerek, daha önce dört kategoriye (il, sancak, kasaba ve köy) ayrılan idari sistem beşe çıkarılmıştır. Bu işlem sonucunda Safranbolu Kastamonu Sancağı'na kaza olarak eklenmiş ve Viranşehir Sancağı kaldırılmıştır (Yazcolu, 2001). Safranbolu, 1927 yılına kadar

Kastamonu'ya bağlıdır; daha sonra Zonguldak iline bağlanmıştır. Cumhuriyet'ten sonra sancaklar kaldırılmış, Karabük ilçe statüsüne yükseltilmiştir. 1953 yılında Safranbolu ve Karabük ayrı ilçelere ayrılmıştır (Şekil 1-2). Karabük 1995 yılında il olmuş ve Safranbolu Karabük'e bağlanmıştır (Tablo 1).

Şekil 1. Karabük Kenti (Google Earth) Şekil 2. Safranbolu İlçesi Yerleşimi

Kaynak: (Özeren ve diğerleri,2020)

Tablo 1. Safranbolu Kentinin Yıllara Göre Fotoğraflarla Değişimi

Safranbolu Kenti	
1900'lü yıllarda Safranbolu	 (Ulukavak,2017)

1975 yılında Safranbolu	 (Ulukavak,2017- Fotograf: Yük. Müh. Mimar Mustafa Pehlivanoğlu)
2019 yılında Safranbolu	 Safranbolu Eski Çarşı (Özeren ve diğerleri,2020)

2.1.Hükümet Konaklarının Ortaya Çıkışı

On dokuzuncu yüzyıldan önce idari amaçlarla inşa edilmiş veya tahsis edilmiş ayrı bir kamu tesisinin bulunmadığı bilinmektedir. Bu tarihten önce atanmış valiler eyalet merkezinde kendilerine tahsis edilen veya kiraya verilen konağı işgal ediyorlardı. Bunlar valilerin hem ikamet ettiği hem de devlet işlerini yürüttüğü yerlerdir (Çadırcı, 1997). On dokuzuncu yüzyılda bu senaryo değişmiştir. Özellikle Tanzimat'ın ilanıyla başlayan yeniden yapılanma sürecinde ayrı kamu binaları inşa edilmiştir. Bir anda inşa edilemediği için başlangıçta mevcut yapılar kullanılmıştır. Gerekli işlevleri yerine getirmek için devasa konaklar kiralanmıştır (Yazıcı,2008).

Tanzimat Dönemi çağdaş kent normlarına uygun olarak hükümet meydanları oluşturulmuştur. Hükümet konağı binaları hükümet meydanının en önemli mimari özelliğidir. Bu evlerin

içinde mahkeme salonu, polis teşkilatı, bayındırlık, ticaret ve tarım, eğitim, uluslararası halkla ilişkiler müdürlükleri ve gelir dairesi ofisleri bulunmaktadır (Ortaylı, 1984). Ayrıca bu binaların yanına telgrafhane, hapishane gibi yapılar inşa edilmiştir; özellikle hapishaneler konağın alt katında veya yakınında bulunmaktadır. Hükümet konakları genellikle 19. yüzyılda inşa edilmeye başlanan yatay, dikdörtgen, iki veya üç katlı yapılardır. Uzun cephe üzerinde konumlandırılan ve onu vurgulamak için öne doğru çekilen ana giriş, meydana bakacak şekilde kurgulanmıştır. Dönemin mimari üslubunu yansıtan bu yapılar, tıpkı hastane, postane, okul gibi bu dönemde inşa edilen diğer kamu yapıları gibi, vurgu ve dekorasyonun cephede yoğunlaştığı yalın örneklerdir. Bu konaklar çoğunlukla cephe süslemelerinin yer aldığı yalın örneklerdir. Osmanlı coğrafyasının en ücra köşelerinde dahi il, sancak ve kaza merkezlerinde devlet daireleri inşa edilmiştir. İl veya ilçe merkezlerinde yapılar daha büyük ve etkileyicidir. Tanzimat düşüncesinin merkeziliğini vurgulamayı ve devletin imparatorluğun her köşesine yayıldığını göstermeyi amaçlayan ideolojik bir bakış açısına sahip bu yapılardan bazıları günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bunlardan bazıları hala aynı şekilde işlemektedir. Halen varlığını sürdüren örnekler, ilk yapıldıkları tarihten itibaren çeşitli değişikliklere uğramış, yangınlar geçirmiş, yetersiz kaldığı için tahrip olmuş, ilaveler ve restorasyonlar geçirmiştir (Özmen ve Onur, 2021).

Günümüze ulaşan hükümet evlerinin büyük çoğunluğunu Osmanlı Dönemi II. Abdülhamid Dönemi örnekleri arasında yer almaktadır. Hatta padişahın tahta çıkışının 25. yılı anısına hazırlanan bir kitapta, 1876-1900 yılları arasında 50 hükümet binasının yeniden inşa edildiği ve 77 yenisinin inşa edildiği belirtilmektedir (Tebrîk-nâme-i Millî, s. 107-108).

19. yüzyılın sonlarında, özellikle II. Dünya Savaşı sırasında, Tanzimat'la birlikte ihtiyaç duyulan yeni yapı tarzlarına uyum sağlamak amacıyla imar faaliyetleri artmıştır. Abdülhamid

Dönemi boyunca taşrada yetiştiği bilinmektedir. Doğal olarak meydanın temel mimari bileşeni olan hükümet konağı binalarının konumlarının belirlenmesinde ve Tanzimat dönemiyle birlikte ortaya çıkan modern kent meydanı düzenlemelerinin şekillenmesinde kentlerin topoğrafik özellikleri büyük önem taşıyordu (Yazıcı, 2008).

2.2.Safranbolu Hükümet Konağının Tarihçesi

Safranbolu hükümet konağı, Çeşme mahallesi Eski Kale mevkillerinde bulunmaktadır. Kale olarak bilinen tepe üzerindeki yapı, 1904-1906 yılları arasında halkın desteğiyle, Safranbolu ve Kastamonu kaymakamları Mir Ahmet Bey ve Enis Paşa'nın talimatıyla inşa edilmiştir. Binanın mimarı bilinmemektedir. Yapı, inşa edildiği tarihten 19 Ocak 1976'da çatısında çıkan yangına kadar mülki ve adli idare merkezi olarak hizmet vermiştir (Şekil 3). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2000 yılında Eski Hükümet Konağı ve çevresindeki yapılarda restorasyon çalışmalarına başlanmış, proje 2006 yılında tamamlanmıştır. 8 Şubat 2007 tarihinde ilk açıldığında Etnografya Kent Müzesi adıyla anılmıştır (Tablo 2).

Şekil 3. Yangın Sonrası Hükümet Konağı

Kaynak: (Safranbolu Etnografya Şehir Müzesi Arşivi)

Tablo 2. Safranbolu Hükümet Konağının Yıllara Göre Değişimi

Safranbolu Hükümet Konağının Yıllara Göre Değişimi	
1930 yılında	 (Safranbolu Etnografya Şehir Müzesi Arşivi)
1976 yılında (yangından sonraki hali)	 (Safranbolu Etnografya Şehir Müzesi Arşivi)
2000 yılında	 (Aydın,2012)

2008 yılında

(Türk Silahlı Kuvvetleri Safranbolu Fotoğrafları Arşivi)

2.2.1. Yapının Çevre ile İlişkisi

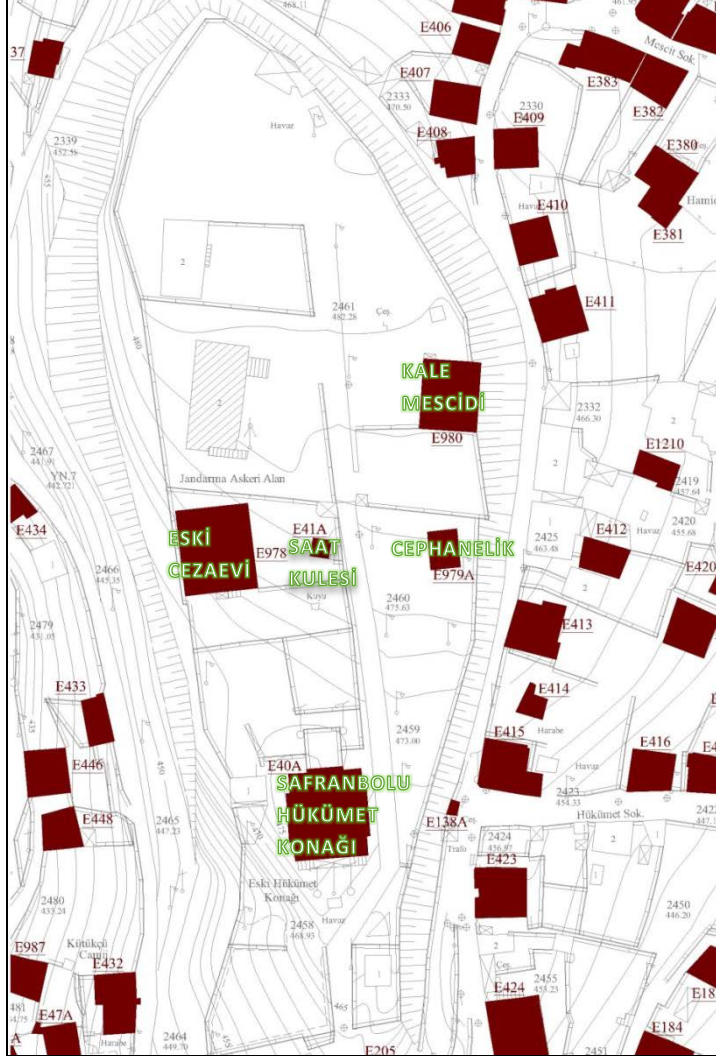
İlber Ortaylı'nın Safranbolu hükümet konağının konumu hakkındaki yorumu;

"Türk şehirlerinde meydanların varlığı çok tartışılmaktadır. Merkezi meydanı olmayan bir şehrin var olması mümkün değil. Kare şeklinde olacak ve tepenin zirvesine doğru konumlanacak. Safranbolu'nun merkezi meydanı var mı? Bakarsan yok, ama var. Orada ama kale diye bilinen bir yer var, şehirlerde de meydan görevi gören yerler var kuşkusuz. Kışlaya, idari merkeze, büyük mabedin toplandığı pazara yakın bir meydan, burası hükümet meydanı. Hükümet meydanı burası, bu hükümet meydanı çeşitli yerlerde belediye yetkililerinin ilgisini çekiyor, bu nedenle oraya yeni yapılar yapılıyor, ama her yerde değil. Ancak bazı durumlarda idareciler dikkate almaz yani yeni binalar kurulmaktadır" şeklindedir.

Kalede yer alan, hükümet konağının yaklaşık 60 m kuzeybatısında Ceza evi (1906) (Şekil4), yaklaşık 50 metre kuzeyinde Sadrazam Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa tarafından yaptırılan Saat Kulesi (1797) yer almaktadır. (Şekil 5) Yaklaşık 100 metre kuzeydoğusunda Sultan II. Abdülhamit Han devrinde

yaptırılan Cephane Binası (1890) (Şekil 6) ve yaklaşık 60 metre kuzeydoğusunda Kale Mescidi yer almaktadır (Çizim 1).

Çizim 1. Safranbolu Hükümet Konağı Vaziyet Planı

Kaynak: (Safranbolu Koruma Kurulu,2023)

Şekil 4. Eski Cezaevi Solda 2000 Yılındaki Hali Sağda 2023 Yılındaki Durumu

Kaynak: (Topçubaşı, 2009; Özeren,2023)

Şekil 5. Saat Kulesi

Şekil 6. Cephanelik

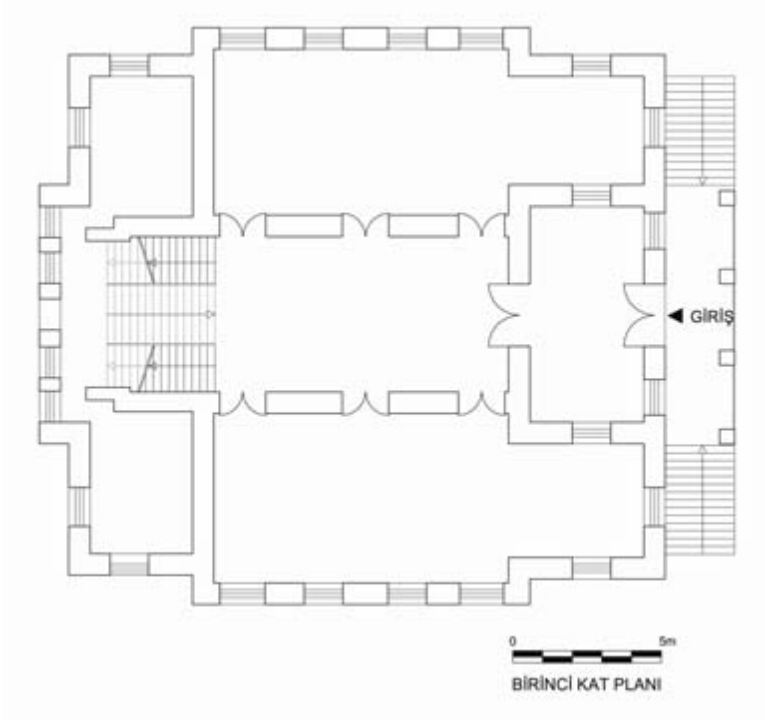

Kaynak: (Özeren,2023; Karacakaya, Yücedağ, Kılavuz, 2013).

2.2.2. Mekânsal Organizasyon

Kuzey-güney doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlı konak, dışarıdan 22x 18 metre ölçülerindedir (Çizim 2). Altta bodrum katı bulunan konak, üstte iki katlıdır. Güney cephelerdeki girişe çift kollu merdivenle ulaşılır. Merdivenin üstü korint düzen dört sütunla taşınan bir çıkmaya sahiptir. Dış merdiven altındaki kapıyla bodrum kata geçilir. Üst katlar orta sofalı plan düzendedir. Sofanın iki yanında odalar, kuzeyinde 3 kollu ara sahanlıklı merdiven bulunmaktadır (Şekil 7).

Çizim 2. Safranbolu Hükümet Konağının Zemin Kat Planı

Kaynak: (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi,Topçubaşı,2009).

Şekil 7. Zemin Kat ve 1. Kat Sofa

Kaynak: (Özeren,2023)

Cephelerin orta bölümleri dışa taşınılıdır. Orta bölümlerdeki pencereler yuvarlak kemerli iken yanlarda düz atkı taşlıdır. Pencerelerin aralarında ve köşelerde plastırlar yer alır. Hükümet konağı simetrik düzenlemeye sahiptir. Katlar dışarıdan bir kornişle bölünmüştür (Şekil 8).

Şekil 8. Safranbolu Hükümet Konağının Güney Cephesi

Kaynak: (Özeren,2023)

Güney ve kuzey cephelerde yuvarlak kemerli alınlıklar vardır (Şekil 9). Kuzey cephedeki alınlıkta Sultan II. Abdülhamit'in tuğrası, güney cephedeki alınlıkta da Osman Devlet arması ve hükümet konağının inşa tarihleri Rumi 1320-1322 olarak yazılıdır (Şekil 10).

Şekil 9. Safranbolu Hükümet Konağının Kuzey Cephesi

Kaynak: (Özeren,2023)

Şekil 10. Giriş Cephesinde Alınlığın Üstündeki Osmanlı Devlet Arması

Kaynak: (Özeren,2023)

Eski hükümet konağının giriş taç kapısında, güney cephesindeki yuvarlatılmış alınlık taklit edilmiştir (Şekil 11). Taç kapısını taşıyan sütunlarda çiçek motifleri, kat silmeleri ve kornişler yer almaktadır.

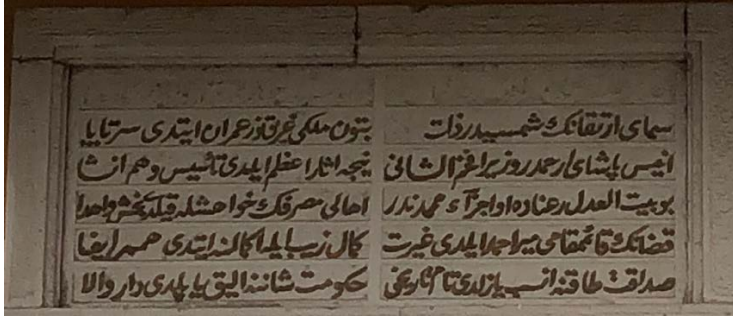
Şekil 11. Safranbolu Hükümet Konağının Taç Kapısı

Kaynak: (Özeren,2023)

Hükümet konağının güney cephedeki girişi üzerinde yer alan inşa kitabesi, beyit düzeninde iki sütun, altı sıra ve on iki satırdan oluşur. Taş malzemeli kitabe, 60x150 cm ölçülerindedir. Kabartma tekniğinde, celi sülüs hatlı Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır. Yazılar altın yaldız boyalıdır. İlk iki satırı ve üçüncü satırının son kelimesi kazınmıştır (Karacakaya R., Yücedağ İ., Kılavuz B. N., 2013) (Şekil 12).

Şekil 12. Giriş Kapısının Üstündeki Kitabe

Kaynak: (Özeren,2023)

Hükümet Konağının bodrum katında Safranbolu'ya ait yerel el sanatları ve yöresel yemek imalat tezgâhlarının sergilendiği maketler yer almaktadır. On hücreden oluşan bodrum kattaki maketlerde; lokumcu, şekerçi, aktar, eczacı, demirci, kalaycı, semerci, saraçlık, keçeci ve yemenici tezgâhları yer almaktadır (Şekil 13).

Şekil 13. Bodrum Kat Yöresel Ürünlerin Sergilendiği Hücreler

Kaynak: (Özeren,2023)

Eski Hükümet Konağının 1976 yılındaki yangında yok alan çatısı restorasyon çalışması ile yenilenmiştir (Şekil14). Zemin kattaki odalar çok amaçlı salonlar yer almaktadır. 1. kattaki odalar da ise Safranbolu kentinin eski fotoğrafları, geleneksel eşyalar ve yerel kıyafetler sergilenmektedir (Şekil 15).

Şekil 14. Üst Kat Sofa ve Yenilenen Ahşap Çatı

Kaynak: (Özeren,2023)

Şekil 15. Birinci Kat Sergi Odaları

Kaynak: (Özeren,2023)

3. HÜKÜMET KONAĞININ ÜSLUPSAL ANALİZİ

3.1. Neoklasik Üslup

Neoklasik üslup Osmanlı'da kuşkusuz en çok ödünç alınan üsluptur. 19. yüzyıl İstanbul'unda bu akımın etkileri

oldukça geniş çaplıdır. Klasik Yunan, Rönesans ve Fransız ampir üsluplarının değişik dönemlerinden serbestçe ve eklektik derlemeler yapılmaktaydı. Bu yaygın kullanım Haliç'in kuzey yakasındaki yeni gelişen semtlerin kent imajının oluşumunu belirlemiştir. 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başındaki Osmanlı başkentinin hızla gelişen semtlerinde doğal bir işlevsel ayrışma oluşmuştur. Galata Kulesi'nin dibindeki Karaköy bir iş merkezi haline gelirken, Karaköy'den Tophane ve Kabataş'a kadar uzanan kıyı şeridi ticari rıhtıma dönüşmüştür. Daha kuzeye doğru Dolmabahçe- Beşiktaş hattı saraylar bölgesi olmuştur. Pera (veya Beyoğlu), İstanbul'un Avrupalı nüfusunun çoğunu barındıran, Batı tarzı bir kültür, eğlence ve alışveriş merkezi haline dönüşmüştür. Taksim ve Maçka'nın boş tepeleri ise yer yer kışlalarla donatılmıştır. Başka üsluplardaki yapılar bu dokunun içine serpiştirilmekle beraber, egemen olan üslup neoklasiktir. (Çelik, 1986)

Osmanlı'nın en çok taklit edilen üslubu hiç şüphesiz neoklasik üsluptur. 19. yüzyılda İstanbul'da bu hareketin sonuçları özellikle yaygındır. Çeşitli Klasik Yunan, Rönesans ve Fransız İmparatorluk dönemlerine ait derlemeler özgür ve eklektik bir tarzda hazırlanmıştır. Son dönemde Haliç'in kuzey kıyısında gelişen ilçeler, bu yaygın kullanımın bir sonucu olarak kentsel imajını oluşturmıştır. Osmanlı başkentinin hızla genişleyen mahalleleri, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında doğal bir işlevsel ayrışma yaşanmıştır. Karaköy'den Tophane ve Kabataş'a uzanan sahil şeridi ticari iskeleye dönüşürken, Galata Kulesi'nin dibindeki Karaköy ise iş merkezi bölgesi haline gelmiştir. Saray bölgesi Dolmabahçe-Beşiktaş demiryolunun daha kuzeyinde yer almaktadır. İstanbul'un Avrupalı sakinlerinin çoğunluğu, Pera'da (veya Beyoğlu) Batı tarzı bir kültür, eğlence ve alışveriş bölgesine dönüşmüştür. Taksim ve Maçka'nın çorak tepelerinde zaman zaman kışlalar bulunmaktadır. Bu dokuda

farklı üsluplarda birkaç yapı bulunsa da neoklasizm açık ara en yaygın olanıdır (Kolay, 2017) (Şekil 16-17).

Şekil 16. Rus Sefareti Şekil 17. Pera'da Bir Bina

Kaynak: (Çelik,1986)

On dokuncu yüzyılın ilk yarısının önemli bir yönü, 18. yüzyıl Osmanlı-Avrupa sentezi mimarisinin terk edilmesi ve Neo-Klasik mimarının hakimiyetine geçmesidir. Bu, yönetici elitlerin Batılılaşmanın "doğrudan" olduğu fikrini yansıtmaktadır. Tanzimat Fermanı ile birlikte yoğunlaşan bu akım nedeniyle, Beyoğlu'nda pek çok yapı inşa eden, Rusya Büyükelçiliği'ni ve ilk Darülfünun binasını inşa eden Gaspard Fossati'nin de aralarında bulunduğu, başta Osmanlıya tamamen yabancı İtalyanlar olmak üzere pek çok yabancı mimar, bu üslubu hayata geçirebilmiştir. Ne ironiktir ki, Batı dünyasında yeni bir moda olarak esmeye başlayan Oryantalizm rüzgârı ve başkentte "Batı-Doğu" sentezi olarak ortaya çıkması, Osmanlı elitinin reddettiği 18. yüzyıl "Osmanlı-Avrupa" sentezini geri getirmiştir. Daha doğrudan ve hızlı bir Batılılaşmayı gerçekleştirmek için. Osmanlı'nın icat etmediği, neredeyse zorla dayattığı bu Batılı ama oryantalist sentez, selefi Neo-Klasik üslupla birleştiğinde, Osmanlı mimarına kompozisyon anlamında yeni fikirler vermiş, hatta mimarlık sanatının benimsenmesine yol açmıştır. Fikri ve tarihi yani teorik bir altyapıya sahip olması gerektiği benimsenmiştir. Nihai ürün olarak, Osmanlı Rönesansı ile başlayan, Osmanlı ve Avrupa etkilerinin yeni bir mimari sentezi olan Türk Ulusal Üslubu'dur (Tuztaşı, Yüce Aşkun,2011).

İstanbul'da 18.yy sonlarında başlayan neoklasik akım Osmanlı'nın son dönemlerinde taşradaki idari binalarda görmek mümkündür. Safranbolu Hükümet konağı simetrik planlı, korint sütun düzeni girişi, yuvarlatılmış alınlığı, kat silmeleri ve plastırları ile neoklasik üsluba sahip bir dönem yapısı olduğu gözlenmektedir (Şekil 18).

Şekil 18. Safranbolu Hükümet Konağı Kat Silmeleri, Plastr ve Sütun Düzeni

Kaynak: (Özeren,2019)

3.2.İmparatorluk Stili “Ampir”

“Imperial Style”, İngilizce'den Türkçe'ye çevrildiğinde kelimenin tam anlamıyla "imparatorluk üslubu" anlamına gelmektedir. İmparatorluk stili, 19. yüzyılın başlarında I. Napolyon'un egemenliği altında Fransa'da başlayan ve başlıca mimarları Percier ve Fontaine olan klasikçi bir harekettir (Isermeyer, 1977). Fleming, Honor ve Pevsner'e (1991) göre ortaya çıkmasının temel nedenleri, mimarinin bir propaganda aracı olarak kullanılması ve imparatorluğun gücünün tasvirinde yaratıcı görsel etkiye vurgu yapılmasıdır. İmparatorluk mimarisi klasik mimariye veya alternatif olarak klasik Roma ve Yunan mimarisinin taklidine atıfta bulunur (Wittkopp, 1968). Roma sütun başlıkları, yuvarlak kemerler, üçgen alınlıklar, kalıplı kornişler, pencere kıvrımlarını vurgulayan sıvalar vb. bu konseptte uymaktadır. Bileşenlerin Şekil 10'da örneği mevcuttur. Bunlar sadece eğrisel formlar olan sadece dairelerden oluşan yapılardır ve katı, simetrik kural ve düzenleri takip ederler (Ciner, 1982).

Ancak geçmişin yeniden değerlendirilmesi sırasında klasik mimarinin düzen ve düzenlemelerinin dönemin mimarları tarafından dönemin şartlarına uygun olarak yorumlandığı bilinmektedir (Kruft, H.W. 1995). Heykeller, güç ve zaferi simgeleyen hayvan tasvirleri, kılıç, kalkan, top, tüfek gibi askeri semboller, ganimet vazoları, meşaleler, rozetler, armalar gibi motiflerin yanı sıra imparatorluk tarzı olarak ortaya çıkan imparatorluk mimarisi, klasik ana iskeletin yanı sıra başka unsurlar da kullanılmıştır (Atasaral, 1993).

II. Mahmud döneminde Osmanlı mimarisi, millete tanıtılan Batı İmparatorluğu üslubundan önemli ölçüde etkilenmiştir. Klasik Osmanlı mimari geleneğini sürdüren Hassa Mimarlar Birliği'nde yetişmiş mimarlar tarafından, İmparatorluk mimarisinde klasik Roma ve Yunan mimarisine ait dekor ve cephe bileşenlerinin son derece yalın bir şekilde yorumlanıp uygulanması ilgi çekicidir. Ayrıca bu uygulamanın, 18. yüzyılın sonlarında popüler bir tasarım olan Osmanlı Barok tarzının özelliklerini de içerdiği göz önüne alındığında, dünyadaki diğer ampirik uygulamalardan farklı bir mimarinin geliştiğini de belirtmek gerekir. Bu alternatif yöntem, söz konusu üslubu Osmanlı-Türk olarak nitelendirmektedir (Arseven, 1983). Osmanlı İmparatorluğu II. Abdülhamid döneminde, devletin tüm imparatorluk topraklarında gerçekleştirdiği inşaat projelerinin ana tasarım ilham kaynağı ampir stil olmuştur (Eyice, 1999).

Hükümet konağının farklı üsluplardaki pencereleri 1976 yılındaki yangında birçoğu yok olmuştur. Bu pencereler 2000 yılındaki restorasyon çalışması ile orijinal haline uygun yeniden inşa edilmiştir. Cephenin ortasındaki pencereler, şaşırtmalı dikdörtgen kayıtların üst kısmı yarım daire şeklinde bitmektedir. Konağın dört köşesinde ve giriş kapısının iki yanındaki pencereler, dikdörtgen şaşırtmalı kayıtlı olarak sonlanmaktadır. Merdiven kısmında ise yüksekliği daha çok dikdörtgen şaşırtmalı

kayıtlar yarım daire şeklinde biten pencere çeşidi yer almaktadır (Şekil 20-21).

Şekil 20. Safranbolu Hükümet Konağı

Kaynak: (Özeren,2023)

Şekil 21. Hükümet Konağındaki Pencere Tipleri

Kaynak: (Özeren,2019)

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Binanın yapısal elemanlarının Neo-klasik ve Ampir üsluplarına ait unsurlar sergilediği saptanmıştır. Safranbolu Hükümet Konağı değişen il yönetimi ve bu değişimin sonucunda oluşan idari yapıların örneklerinden biridir. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi yönetimini güçlendirmesiyle eş zamanlı olarak 1904-1906 yılları arasında Kastamonu Sancağı'nda inşa edilmiştir. Dönemin mimari üslubu bazı kaynaklarda Neo-klasik olarak tanımlansa da, zaman zaman oryantalist, barok ve yerel ayrıntılara yer veren, klasik mimarının oldukça akıcı bir "yorumu" olan ve en önemlisi imparatorluğu ve padişahı onurlandıran semboller içeren mimari üsluptur. Safranbolu Hükümet Konağı da bunlara atıfta bulunmaktadır. Bu akımların var olduğu kaydedilmiştir.

Okumalarımız sonucunda II. Abdülhamit dönemi inşa edilen yapıların çoğunluğu ekletik bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Safranbolu Hükümet Konağı, mekân organizasyonu ve cephe düzenlemesi ile ekletik anlayış içerisinde bir yapıdır. İlçede bulunmasına karşın tipolojisi ve mimari elemanları ile Avrupa'dan devşirilen Neo-Klasik ve imparatorluk stili olan Ampir-Stil bünyesinde taşıyan yapı eşsiz bir örnektir. Yapının bugünkü müze işlevi Safranbolu'ya gelen yerli ve yabancı turistlere Safranbolu'nun tanıtılmasında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu şekildeki yeniden işlevlendirme çalışmaları gelecek kuşaklara tarihimizi aktarma adına hususi önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Arseven, C.E. 1983, Sanat Ansiklopedisi, cilt:1, İstanbul, s.62;
Atasaral, 1993, ss.16-17
Atasaral, 1993, s.15,16.

- Atasarl, O. 1993, Ampir Üsluplu Bazı İstanbul Yapıları, MSÜ SBE, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, s.13.
- Aydın, Ö.,2012, Sultan II. Abdülhamit Dönemi Yapılarında İmparatoru / İmparatorluğu Temsil Eden Semboller (1), Mimarlık Dergisi, Sayı 364
- Can C., “Tanzimat ve Mimarlık”, Osmanlı Mimarlığının 7 yüzyılı: “Uluslarüstü Bir Miras” (İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1999), s. 130-136.
- Ciner, S. 1982, Son Osmanlı Dönemi İstanbul Konutlarında Cephe Bezemeleri, İTÜ FBE yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul, ss.17-18
- Çadırcı M., 1997, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri ’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Ankara, s.17.
- Eyice, S. 1999, “Osmanlı Devri Türk Mimarisi”, Osmanlı, cilt:10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss.96-97.
- Fleming, J., H. Honour ve N. Pevsner, 1991, The Penguin Dictionary of Architecture, Penguin Books, Londra, s.98.
- Isermeyer, C.A. 1977, Empire, Heyne Verlag, s.102, Münih.
- Karacakaya R., Yücedağ İ., Kılavuz B. N., 2013, Safranbolu Kitabeleri, İstanbul
- Kolay, E. (2017) “Geç Dönem Osmanlı Mimarisinde Oryantalist Üslupta Bir Örnek: Samsun Belediye Binası”, Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 4, Issue 9, July 2017, pp. 57-68. DOI Number: 10.17822/omad.2017.65
- Kruft, H.W. 1995, Geschichte der Architektur-Theorie, Verlag C.H. Beck, Münih, s.315.
- Kuban, D.,(2001). Türkiye’de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

- Ortaylı İ., Güven Birkan (Yöneten), vd.,1984, “Söyleşi: Osmanlı’dan Bugüne Hükümet Konakları”, Mimarlık, Sayı: 203, s. 5, İstanbul
- Özeren, E.B., Yazgan, E.Ö., Akalın, A. (2020) "Olağanüstü Evrensel Değer Bağlamında Özgünlük ve Bütünlük: Safranbolu, Eski Çarşı", Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, (20) pp. 1-33
- Özmen, S.T., Onur, B. (2021) "Government houses as presentation of power and ideology in the Ottoman State: The case of Safranbolu Government House", Journal of Awareness, 6 (3) pp. 133-145,
- Sözen, M. ve U. Tanyeli, 1999, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, s.242; Çelik, Z. 1996, Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s.114.
- Tebrîk-nâme-i Millî, s. 107-108
- Topbaş, R.,2016, Bergama Hükûmet Konağı Örneğinde II. Abdülhamit Dönemi Hükûmet Konakları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research, Cilt: 9 Sayı: 47
- Topçubaşı, M. (2009), “19. Yüzyılda Kastamonu Eyaleti’nde Kamu Yapıları Ve Yeniden Kullanım Sorunları”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon Anabilim Dalı
- Tuztaş U., Yüce Aşkun İ.,2011, Klasik Dönemden Batılılaşmaya Osmanlı Mimarlığında İdealleştirme Olgusu ve Batı Mimarlığıyla Olan Mukayesesi, Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies, XXXVIII, Sayı 38, 213-235
- Ulukavak, K., 2017, Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu, 2.Basım, Özer Matbaa

- Wittkop, J. F. 1968, Die Welt des Empire, Verlag Kurt Desch, ss.305-309, Münih
- Yazıcı, N., 2008, Tanzimat Era to the Republic Period/Trabzon Örneğinde Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Hükümet Konağı Binaları”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research, Vol: 1, Issue: 5, Fall, 2008, s. 943-959
- Yazıcıoğlu, H., (1982). Safranbolu, Safranbolu-Karabük-Ulus-Eflani, Özer Matbaası, 1. Baskı, Karabük.
- Yazıcıoğlu, H., (2001). Küçük Osmanlının Öyküsü Safranbolu Tarihi, 1. Baskı, Şa-To Türkiyat Yayınları, İstanbul.

KENTSEL PEYZAJ TASARIMINDA “BİYOFİLİK”¹

Merve ÖZTÜRK²

Betül TÜLEK³

1. GİRİŞ

Günümüzde insan nüfusu büyük oranda kentlerde yaşamaktadır. İnsanın doğadan uzaklaşmaya başlaması sanayi devriminin etkileriyle başlamıştır. Sanayi devrimi ile birlikte kurulan yapılar yerleşimi de beraberinde getirmiştir. Sanayi devriminden sonra ciddi derecede biyolojik çeşitlilik kaybı ortaya çıkmış, bu kayıpla doğanın onarımı da gittikçe zorlaşmaya başlamıştır. Bu durum insanın doğaya ve organik ortamlara istek duymasının yanında bu ortamların ihtiyaç haline gelmesine de sebep olmuştur. Biyofilik tasarım kavramı da bu bağlamda ortaya çıkmıştır. 1993 yılında Stephen Kellert tarafından ortaya atılan bu terim insan varoluşundan itibaren doğayla iç içe bir yaşam sürmesiyle ve insan-doğa etkileşimiyle öne çıkmaktadır (Çardak, 2022). Biyofilik tasarım, insanın doğaya olan yakınlığını sosyal ortamlarda etkili bir şekilde kullanan bir kavramdır. Biyofilik tasarım insanı zinde hissettiren, refah seviyesini geliştiren, adaptasyonunu sağlayan konforlu bir ortam hazırlamayı amaçlamaktadır. Bu yüzden biyofilik tasarım ekolojik dengeyi sağlamakta da etkili rol

¹ Bu çalışma Çankırı Karatekin Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü Bitirme tezi çalışmasından üretilmiştir.

² Öğrenci, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, merveoztrk587@gmail.com, ORCID: 0009-0007-1945-7333.

³ Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, betultulek@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6584-041X.

oyunarak, sürdürülebilir ve doğayla entegre ortamların yaratılmasını sağlamaktadır (Çorakçı, 2016). Bu çalışma kapsamında biyofili, biyofilik tasarım, ilkeleri ve parametreleri peyzaj mimarlığı meslek disiplini ve kentsel peyzaj bakış açısı ile incelenmiş, avantaj ve dezavantajlarına Türkiye ve dünyadan 10 örnek ile değinilmiştir.

2. BİYOFİLİ VE BİYOFİLİK TASARIM KAVRAMI, İLKELERİ VE PARAMETRELERİ

"Biyofili" terimi ilk olarak psikolog Eric Fromm (Fromm, 1964) tarafından kullanılmış, daha sonra insanın doğal dünya ile bağlantısının kopmasına neden olduğunu savunan biyolog Edward Wilson (Wilson, 1984) tarafından yaygın duruma getirilmiştir (Alik, 2021). Edward Wilson biyofiliyi "Yaşama ve yaşam benzeri süreçlere karşı olan doğuştan gelen eğilim" olarak tanımlamıştır (Şenozan, 2018).

Biyofilik tasarım Kellert tarafından "İnsanın doğaya biyolojik tepkisi, insanın evrimi ve gelişiminde en önemli figürlere sahip olan belirli türlere ve doğal süreçlere odaklanma eğilimindedir" şeklinde tanımlanmıştır (Alik, 2021). Biyofilik tasarım insanların doğadan kopukluk yaşadığı, doğal ortamların bozulduğu sırada kentsel çevrede tasarım yolu ile iyileştirmeyi amaçlayan tasarım anlayışıdır (Dalay, 2022). Biyofilik tasarımın uygulanmasında Kellert tarafından belirlenmiş temel ilkeler (Alik, 2021):

İlke 1: Biyofilik tasarım insanın doğaya adaptasyonunu etkiler.

İlke 2: Biyofilik tasarım ekolojik bütünün parçalarından birbirine entegre ortamlar yaratır.

İlke 3: Biyofilik tasarım doğal özelliklerin ve süreçlerin içerisinde bulunmaya teşvik eder.

İlke 4:Biyoofilik tasarım, doğal dünyanın içeriğinde bulunan çok çeşitli insani değerleri doygunluk ederek geliştirilir.

İlke 5:Bir biyoofilik tasarıma başarılı diyebilmek için duygusal bağlarla sonuçlanması gerekmektedir.

İlke 6:Biyoofilik tasarım hem insanları hem de insan olmayan ortamlarda topluluk duygusunu teşvik eder.

İlke 7:Biyoofilik tasarım iç ve dış olarak çeşitli ortamlarda gerçekleştirilebilmektedir.

İlke 8:Etkili bir biyoofilik tasarım doğa deneyimini, özgünlüğü ve sürdürülebilirliği içerisinde barındırmaktadır.

İlke 9:Biyoofilik tasarımın başarılı bir şekilde uygulanması insanlara ve biyosisteme uyum sağlayacak sürdürülebilir sistemi amaçlamaktadır.

Biyoofilik tasarım çalışmalarının ardından araştırmacılar bazı parametreler üzerine yoğunlaşmıştır. Biyoofilik tasarımın iki temel boyutu olduğunu ifade eden Kellert Tablo 1’de gösterilen altı sınıfta biyoofilik tasarım öğeleriyle ilişkilendirmiştir (Aksoy, 2021).

Tablo 1. Kellert Tarafından Hazırlanan Biyoofilik Tasarım Öğeleri ve Nitelikleri Sınıflandırması

Renk	Doğal Şekiller ve Formlar	Bitkisel motifler
Su		Ağaç ve dikey destekler
Hava		Hayvan motifleri
Gün ışığı		Deniz kabuğu ve spiraller
Bitkiler		Yumurta, oval ve silindirik şekiller
Hayvanlar		Kemerler, tonozlar ve kubbeler
Doğal malzemeler		Düz ve dik açılı olmayan formlar
Manzaralar		Doğal özelliklerin taklidi
Cephe yeşillendirmesi		Biyomorfoloji
Coğrafya ve yer şekilleri		Jeomorfoloji
Habitat ve ekosistem		Biyomimikri
Ateş		

Doğal Modeller ve Süreçler	Duyusal değişkenlik	Işık ve Mekan	Doğal ışık
	Bilgi zenginliği		Filtreli ve dağınmık ışık
	Yaşlanma, değişim ve zamanın izleri		Işık ve gölge
	Büyüme ve çiçeklenme		Yansıyan ışık
	Merkezi odak noktası		Işık havuzları
	Desenli bütünsel oluşumlar		Sıcak ışık
	Desenli bütünlükler		Biçimsel ışıklar
	Sınırlandırılmış mekânlar		Ferahlık
	Geçiş mekânları		Mekânsal çeşitlilik
	Bağlantılı diziler ve zincirler		Biçimsel mekân
	Parçaların bütüne birleşmesi		Mekânla uyum
	Tamamlayıcı zıtlıklar		İç-dış mekân
	Dinamik denge ve gerilme		
	Karmaşık şekiller		
	Oran ve ölçek hiyerarşisi		
	Coğrafi bağlantı	Evrimsel İnsan-Doğa ilişkisi	Barınma ve sığınma
	Tarihsel bağlantı		Karmaşıklık ve düzen
	Ekolojik bağlantı		Merak ve cazibe
	Kültürel bağlantı		Değişim ve dönüşüm
	Yerel malzemeler		Güvenlik ve korunma
	Coğrafi yönlendirme		Kontrol
	Yapıyı biçimlendiren coğrafi özellikler		Bağlılık ve ilgi
	Peyzaj ekolojisi		Cazibe ve güzellik
	Kültür ve ekoloji bağlantısı		Araştırma ve keşif
	Mekânın ruhu		Bilgi ve kavrama
	Yersizlikten kaçınma		Korku ve endişe
			Saygı ve manevi bağlılık

Kaynak: (Kellert, 2018)

Kişilerin doğal manzaralara ekstra ilgi ve ekonomik olarak aktarımda bulunması bir biyofilidir. Doğa ile daha fazla

zaman geçiren insan avantajlardan daha fazla yararlanmaktadır (Hamemah, 2020).

Biyofilik unsurlar insanların doğal faktörlere entegrasyonu desteklemektedir. Biyofilik tasarımların avantajları sıralanacak olursa, doğa ile görsel bağlantı duygusal uyarılar, hava akımı değişkenliği, dinamizm ve ışık etkisi, doğal sistemler ile bağlantı, biyomorfik form ve modeller, fiziksel, psikolojik ve zihinsel iyileşme, çevresel gelişmeler, ekonomik kazanç olarak belirtilebilir.

İnsanlarda yaygın olarak görülen bazı çevresel sorunlar arasında yükseklik, karanlık ve yalnızlık duygusu olduğu görülmektedir. Bu koşullara genellikle nefret ve kabul etmeme duygularıyla karşılık verilmektedir. Araştırmacılar görsel koşulların az bulunduğu noktalarda depresyonun arttığına inanmaktadır. Fakat daha fazla sayıda biyofilik tasarım ile hayati unsurlar ortaya çıkarıldıkça sorunlar onarılmaya başlayacaktır.

3. BİYOFİLİK TASARIM VE KENTSEL PEYZAJ İLİŞKİSİ

Biyofilik şehir sadece biyoçeşitlilik içeren şehir değil, doğadan ders alan, uyum sağlayan, içselleştiren, doğayı örnek alan sistemlerdir. Yaşamımızın bugünlerinde daha çok doğaya ve doğal faktörlere ihtiyaç duyulmaktadır (Şenozan, 2018).

Timothy Beatley, biyofilik tasarımın metropol ölçeğinden, iç mimari ölçeğine kadar uygulanabileceğini belirtmiştir. Şehirlerin yoğun betonlaşma ve yapay unsurlara rağmen doğal çevreyi barındırabileceğini öne sürmektedir. İnsan ve doğa arasındaki bağlantı şehir hayatında da sürdürülebilmektedir. Beatley yeşil çatıları şehrin yapısını değiştiren bir teknik olarak görmektedir ve yeşil çatılar insan ile ekolojik bağlantıyı sağlamaktadır (Beatley, 2008).

Kent yaşamında bulunan yeşil alanların birçok katkısı bulunmaktadır. Ekosistem ve insan bağlantısını, oksijen kaynağını, doğal habitatı ve su kaynağını sağlamaktadır. Hollanda ve Almanya gibi ülkelerde bu durum birçok örnek teşkil etmektedir. Bu ülkelerdeki projelerin ortak noktaları bitki çeşitliliği, kent içerisindeki yeşil alanlar ve çevreci sistemlerle oluşturulan projeler olmalarıdır. Trudesland projesi, bu tür yerleşimlere bir örnek olarak gösterilebilir (Şekil 1).

Şekil 1. Danimarka'daki Trudesland Projesi

Kaynak: (Çorakçı, 2016)

Projede kentliler şehir hayatı içerisinde bulunup ekosistemle de iç içe yaşamakta ve doğadan faydalanmaktadır. Doğanın ritmi ile bağlar yeniden kurulmaktadır.

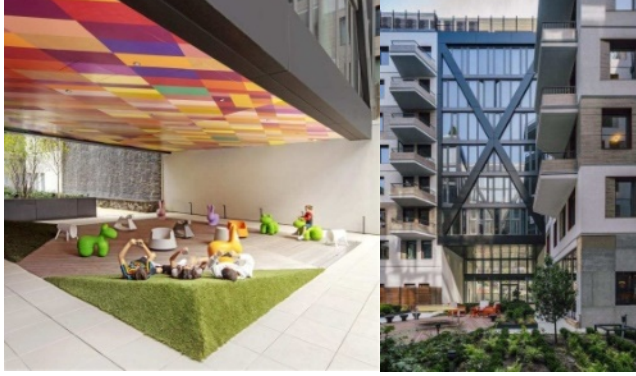
4. TÜRKİYE VE DÜNYADAN BİYOFİLİK TASARIM UYGULAMA ÖRNEKLERİ

4.1. Denizen Bushwick Biyofilik Tasarımı - New York, Brooklyn

Denizen Bushwick tarafından tasarlanan bu proje mevcut mahalle yapısını korumayı hedefleyen, 1.2 milyon metrekarelik alana inşa edilmiştir. Proje her biri kendi karakterine sahip 5 avludan oluşmaktadır. Avlulara yeşil bir doku hakimdir, ayrıca yarı örtülü yürüyüş yolları, bitkilendirilmiş koridorlar ve

topluluk hissi veren peyzaj alanları yer almaktadır (Anonim, 2020a) (Şekil 2.).

Şekil 2. Denizen Bushwick Biyofilik Tasarımından Görüntüler

Kaynak: (Anonim, 2020a).

4.2.Fallingwater Şelale Evi – Pensilvanya

Amerika'nın Pensilvanya şehrinde doğal bir şelalelin üzerine Frank Lloyd Wright tarafından yapılandırılan evin temeli kayalıklardan oluşmaktadır. Arsadan çıkan doğal taşlar ile ev içerisinde tasarımlar yapılarak “organik mimari” tarzı yansıtılmıştır (Şenozan, 2018) (Şekil 3).

Şekil 3. Fallingwater Şelale Evinden Görüntüler

Kaynak: (Anonim, 2020b).

4.3.Village Homes-Kaliforniya

Judith ve Michael Corbett tarafından tasarlanan Village Homes olarak bilinen proje Kaliforniya'daki 60 dönüm bir arazide 220 müstakil evden (600-000 m² arasında) oluşmaktadır

(Kellert, 2003). Alanın yaklaşık dörtte birinin doğaya ayrıldığı konut projesi hem doğayla temasın arttırılmasını, hem de enerji ve doğal kaynakların korunmasını teşvik etmek için tasarlanmıştır (Francis, 2003) (Şekil 4).

Şekil 4. Village Homes’a Ait Görüntüler

Kaynak: (Saylam, 2019)

4.4.Şangay Greenland Merkezi–Çin

Nikken Sekkei tarafından tasarlanan Greenland City projesi Çin/Şangay’da en çok kullanılan metro istasyonu üzerine kurulmuş bir projedir. Şangay’ın en büyük kent parkı olarak bilinen park ticari alanlarla yeşil alanları harmanlayarak birbirine bağlamaktadır. Doğal yeşil manzarası ile doğa ve insanı birleştiren proje, ofis binası içerisinden kent koridoru oluşturmaktadır (Hamameh, 2020) (Şekil 5).

Şekil 5. Şangay Greenland Merkezine Ait Görüntüler

Kaynak: (Hamameh, 2020)

4.5.Bosco Verticale (Dikey Orman) Binası – İtalya

Boeri Studio tarafından tasarlanan yapı dünyadaki ilk dikey orman ünvanını almıştır. Biyoçeşitliliğin yenilenmesini ve mikroklima etkisi yaratması ile göze çarpan bu projede, 110 m. ve 76 m. yüksekliğinde bulunan iki yapının balkonlarına toprak alan oluşturularak ağaç ve bitkilerin yetiştirilmesiyle hazırlanmış, doğal yeşil bir cephe oluşturulmuştur. Binadaki bitkiler karbondioksit ve tozu emerek havayı temizlemektedir (Çorakçı, 2016) (Şekil 6).

Şekil 6. Bosco Verticale (Dikey Orman) Binasına Ait Görüntüler

Kaynak: (Çorakçı, 2016)

4.6.Quai Branly Müzesi – Fransa

Fransa'nın başkenti Paris'te mimarı Jean Nouvel olan Quai Branly Müzesi Binası'nın cephesinin, botanikçi Patrick Blanc'ın tasarladığı yeşil duvar (dikey bahçe) bulunmaktadır. Dünyanın ılıman iklim bölgelerinden 150 farklı bitki türü, toplam 15.000 adet bitki bu dikey bahçenin uygulamasında kullanılmıştır (Lambertini & Leenhardt, 2007) (Şekil 7).

Şekil 7. Quai Branly Müzesi'ne Ait Görüntüler

Kaynak: (Çorakçı, 2016)

4.7.Chicago Uptake Headquarters Şirketinde Biyofilik Tasarım Uygulaması- ABD

Chicago'daki Uptake Headquarters binasında doğal malzemeler kullanılarak tasarımlar yapılmıştır. Doğal malzemeler ve bitkilerin entegre edildiği ortamlar yaratılarak insanlara doğal ortam sunan, bilişsel, duygusal, estetik ve ruhsal gelişimlerini sağlayan tasarımlar oluşturulmuştur (İrfanoğlu & Suri, 2022) (Şekil 8).

Şekil 8. Chicago Uptake Headquarters Şirketi'ne Ait Görüntüler

Kaynak: (İrfanoğlu & Suri, 2022)

4.8.Maslak Metro Çıkışı – İstanbul

İstanbul'da yoğun kent hayatından dolayı insanlar doğa ile ilişkiye ihtiyaç duymaktadır. Yenikapı-Hacıosman metro hattı çıkışı projesi kent içerisinde nefes alma noktalarından birisi olmuştur. Yapının örümceğe benzetilmesi ve bunun insan

üzerinde ne gibi bir etki bıraktığı konusunda yürütülen bir anket çalışmasında insanların herhangi bir endişe ve korku duymadıkları belirtilmiştir (Çorakçı, 2016) (Şekil 9).

Şekil 9. Maslak Metro Çıkışına Ait Görüntüler

Kaynak: (Çorakçı, 2016)

4.9.Kanyon Alışveriş Merkezi-İstanbul

İstanbul Levent'te Türkiye'nin ilk açık hava alışveriş merkezi özelliğini taşıyan proje yapıların ortasında bulunan organik biçimdeki boşluk insanların hava, ışık, yağmur, rüzgâr, güneş gibi doğal ortam oluşturacak etkenlerden yararlanmasını sağlamaktadır. İnsanların sosyalleşmek için tercih ettiği bu ortam biyofilik tasarıma önemli bir örnektir (Çorakçı, 2016) (Şekil 10).

Şekil 10. Kanyon Alışveriş Merkezine Ait Görüntüler

Kaynak: (Çorakçı, 2016)

4.10. Asma Bahçeler Konut Sitesi-İzmir

İzmir'de doğa ile yapının entegre edildiği, büyüleyici İzmir körfezinin görüntüsü, bir tarafı ormanlardan oluşan, dik

bir tepe üzerine inşa edilen bir biyofilik tasarım örneğidir. Yamacın doğal eğrileri boyunca konumlandırılmış olan yapı, topografyanın doğasını takip ederek yapılandırılmış, teras bahçeleri ile insanları doğadan ve güzel manzaradan koparmayan bir tasarım özelliği göstermektedir (Hamameh, 2020) (Şekil 11).

Şekil 11. Asma Bahçeler Konut Sitesine Ait Görüntüler

Kaynak: (Hamameh, 2020)

Peyzaj mimarlığında biyofilik tasarım ve kentsel peyzajlara uygulanabilirliği konusunda yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Türkiye ve dünyada yapılmış uygulama örnekleri bu çalışma kapsamında incelenerek Kellert tarafından hazırlanan biyofilik tasarım parametreleri üzerine Tablo 2’de değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Biyofilik Tasarım Örneklerinin Kellert Tarafından Hazırlanan Parametrelere Göre Değerlendirilmesi

TASARIM İN ADI	PARAMETRELER						Evrimsel İnsan- Doğa İlişkisi
	Çevresel Etkenler	Doğal Modelle r ve Süreçler	Mekana Dayalı İlişkiler	Doğal Şekiller ve Formlar	Işık ve Mekan		
DÜNYADAN ÖRNEKLER	Denizen Bushwick Biyofilik Tasarımı	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Fallingwater Şelale Evi	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Village Homes	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Şangay Greenland Merkezi	✓	✓	✓	✓	✓	✓

TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER	Quai Branly Müzesi	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Chicago Uptake Headquarter Şirketinde Biyofilik Tasarım Uygulaması	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Bosco Verticale Binası	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Maslak Metro Çıkışı	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Kanyon Alışveriş Merkezi	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Asma Bahçeler Sitesi	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Kaynak: (Orijinal, 2023)

5. SONUÇ

İnsan doğaya varoluşundan itibaren yakınlık duyan bir varlıktır. Bu çalışma kapsamında incelenen tasarım örnekleri peyzaj mimarlığı meslek disiplini bakış açısı ile Kellert tarafından ele alınan parametreler çerçevesinde sınıflandırılmış, avantaj ve dezavantajları incelenerek önerilerde bulunulmuştur.

Denizen Bushwick Biyofilik Tasarımı ile topluluk hissi veren peyzaj alanları yaratılarak doğa ile görsel bağlantı sağlanmış, dinamizm ve ışık etkisi ile insanlar için avantajlı bir alan yaratılmıştır.

Fallingwater Şelale Evi ile kent yaşamından uzakta doğa ile görsel bağlantısı olan, fiziksel, psikolojik ve zihinsel iyileşmeyi sağlayabilecek bir proje alanı tasarlanmıştır.

Village Homes projesinde alanın dörtte birinin açık yeşil alanlardan oluştuğu doğayla iç içe tasarımlar yapılarak, insanların enerji açısından verimli, sağlıklı ve estetik yaşamaları hedeflenmiştir.

Şangay Greenland Merkezi doğal yeşil manzarası ile ofis binası içerisinde kent koridoru oluşturularak yeşil alanların birbirine bağlantısı da sağlayarak çevresel, zihinsel ve psikolojik olarak insanlara katkı sağlamıştır.

Quai Branly Müzesi projesinde Paris'te Quai Branly Müzesi Binası'nın cephesinde botanikçi Patrick Blanc'ın tasarladığı yeşil duvar kent içerisinde insanlara doğa ile görsel bağlantı sağlayarak katkıda bulunmaktadır.

Chicago Uptake Headquarter Şirketinde Biyofilik Tasarım Uygulaması doğal malzemelerle yapılan ahşap döşemeler, yeşil duvarlar, bitkilerle entegre edildiği ortamlar yaratarak bilişsel, duygusal, estetik ve ruhsal gelişimlerini sağlayan tasarımlar oluşturulmuştur.

Bosco Verticale Binası ilk dikey orman ünvanını alan projede, biyoçeşitliliğin yenilenmesi ve iklimlendirme etkisi yaratılması amaç edinilmiştir.

*İstanbul Maslak metro çıkışı*nda yapılan biyofilik düzenlemelerde kent içerisindeki doğa ile iletişim ihtiyacı gidermek için tasarımlar yapılmış, çeşitli bitkilere ve su ögesine yer verilerek, insanlara iyi geleceği öngörülerek tasarlanmıştır. Fakat incelediğimizde bitki türlerinin artırılması gerektiği öngörülmüştür. Yapının örümceğe benzetilmesi ve bunun insan üzerinde ne gibi bir etki bıraktığı konusunda yürütülen bir anket çalışmasında insanların herhangi bir endişe ve korku duymadıkları belirtilmiştir.

Kanyon Alışveriş Merkezi Türkiye'nin ilk açık hava alışveriş merkezi olmasıyla dikkat çeken projede yapıların ortasında bulunan organik biçimdeki boşluk insanların hava, ışık, yağmur, rüzgar, güneş gibi doğal etkenlerden yararlanmasını sağlamaktadır.

Asma Bahçeler Sitesi İzmir’de yamacın doğal eğrileri boyunca konumlandırılmış olan yapı, topografyanın doğasını takip ederek yapılandırılarak insanları doğal manzaradan koparmayan bir tasarım elde edilmiştir.

Kentsel alanlarda doğaya erişim ve doğadan fiziksel, sosyal ve ruhsal anlamda faydalanmak günümüzde oldukça güçtür. İncelenen örneklerle biyofilik tasarımın ekolojik dengeyi sağlamakta etkin rol oynadığı görülmektedir. Biyofilik tasarımların mimariye sağladığı olumlu katkıların yanı sıra oluşturulan bu ortamlar ile insana dair odaklanma, konsantrasyon, üretkenlik, yaratıcılık, stres düzeyi gibi faktörler üzerinde olumlu etkileri olduğu ve verimliliği arttırdığı ortadadır. Bu kapsamda kentsel peyzajlarda biyofilik tasarım örneklerinin artırılarak, insan-doğa ilişkisinin sürdürülebilirliğinin sağlanması önemlidir.

KAYNAKÇA

- Anonim. (2020a). *Denizen Bushwick Biyofilik Tasarımı-İstanbul* . <https://www.peyzax.com/denizen-bushwick-biyofilik-tasarim-ornegi/>
- Anonim. (2020b). *Fallingwater Evi (Şelale Evi) / Frank Lloyd Wright* - *Arkitektuel, İstanbul*. <https://www.arkitektuel.com/fallingwater-evi-selale-evi/>
- Aksoy, Z. (2021). *İyileştiren mimarlık: Anadolu darüüşifalarındaki biyofilik unsurlar üzerine bir inceleme*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Ankara.
- Alik, B. (2021). *Hastane mimarisinin biyofilik tasarım parametrelerine göre değerlendirilmesi*, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora

- Beatley, T. (2008). *Toward Biophilic Cities: Biyofilik Şehirlere Doğru: Doğayı Bütünleştirme Stratejileri Kentsel Tasarım.* : S.Kellert, ed.2008. Biophilic Design. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc., pp. 277-295.
- Çardak, E. (2022). *Biyofilik tasarımda dikey bahçe kullanımı: maslak no.1 örneği*, Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Çorakçı, R. (2016). *İç mimarlıkta biyofilik tasarım ilkelerinin belirlenmesi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul.
- Dalay, L. (2022). *Biyofilik tasarım elemanlarının iç mekânlarda algıya ve davranışa etkisi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Francis, M. (2003). *Village Homes: A Community by Design*. Washington DC: Island Press.
- Fromm, E. O. (1964). *The Heart of Man*, Harper & Row.
- Hamemah, S. (2020). *Çağdaş konut yapılarının biçimlenişinde biyofilik tasarım yaklaşımı: İstanbul'dan seçilmiş konut yapıları üzerinden bir değerlendirme*, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- İrfanoğlu, İ.& Suri, L. (2022). Biyofilik tasarım kriterlerinin mekanlar üzerinden değerlendirilmesi, *Fen Bilimleri Dergisi*, 21(41), 95-116.
- Kellert, S. R. (2003). *Kinship to mastery: Biophilia in human evolution and development*. Island Press.
- Kellert, S. R. (2018). *Nature by Design: The Practice of Biophilic Design*. New Haven: Yale University Press.
- Lambertini, A. & Leenhardt, J. (2007). *Vertical gardens: bringing the city of life*. Thames & Hudson, 99s,

- Saylam, G. (2019). *Biyofilik iç mekan tasarım unsurlarının ev ortamında bireyin iyi olma haline onarıcı (restoratif) etkileri üzerine bir araştırma*, Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Şenozan, I. (2018). *İnsan - mekan - doğa etkileşiminin sürdürülebilir bir öğretisi olarak biyofilik tasarım*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Wilson, E. O. (1984). *The Biophilia Hypothesis*. Harvard University Press, Cambridge, MA.

SOSYAL KONUTLARDA KÜLTÜR- MEKÂN İLİŞKİSİ: TOKİ-KINIK PROJESİ¹

Bahar SEZEN²

Meltem ERANIL³

1. GİRİŞ

Sosyal konut, dezavantajlı vatandaşların barınma ihtiyacını karşılamak için planlanmış bir devlet uygulamasıdır. Ulusal alanda sanayileşme ve kentleşmeyle başlayan süreçte, iş bulmak için kente gelenlerin barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla kurgulanmış, ancak zamanla değişerek, artan nüfus ve kent yoksulları için bir çözüm seçeneği olarak görülmüştür (Beşirli vd., 2016). II. Dünya Savaşı'yla birçok ülkede sosyal konut uygulamaları yaygınlaşmıştır. Türkiye'de de hızlı kentleşmeyle birlikte 1950'lerden itibaren konut ihtiyacı toplumsal bir sorun haline gelmiştir. 1980'lerde kentsel nüfus, kırsal nüfusu aşmış ve ekonomik-sosyolojik bir kriz yaşanmıştır (Coşkun ve Kunduracı, 2013). Bu dönemde, 1984 yılında TOKİ kurularak sosyal konut ihtiyacını karşılamaya başlamıştır. TOKİ ilerleyen dönemlerde SYDGM ile iş birliği yaparak yoksul kesim için sosyal konutlar inşa etmiştir (TOKİ, t.y.; TBMM Kararı, 2011). Ancak son dönemde, TOKİ, bu konutların sosyokültürel farklılıkları göz ardı eden standart konut planları ve çok katlı dikey mimari yapısına yapılan eleştiriler karşısında, yeni projeler

¹ Bu çalışma, Cultural Representations in Social Housing: The Case of TOKİ Kınık (2023) tezinden üretilmiştir.

² Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, baharszeen@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7667-1009

³ Dr. Öğr. Üyesi, Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, meltem.eranil@yasar.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0495-7857.

geliştirmeye ihtiyaç duymuştur. Böylece, nitelikli konut modeli kavramı ve standartları oluşturulmuştur. TOKİ, mahalle kavramının ön plan çıktığı ve “toplumsal dayanışmayı” sürdürülebilir kılan konutlar olduğunu ve “özgün mahalleler” inşa ettiğini öne sürmekle birlikte (TOKİ, 2019), 2022 yılının sonuna kadar 213 bin sosyal konutun inşasını tamamlamıştır (Gündoğmuş, 2022).

Buradan hareketle, bu çalışma, yerel değerlerin ve mimari tarzın kültürel temsillerle nasıl birleştiğini ve nitelikli konut modeli ile kültürel temsil arasında yaratılmış olan ilişki biçimlerini sorgulamaktadır. Bu bağlamda, TOKİ’nin yeni stratejisinin uygulamadaki başarısını kültürel temsiller açısından ele alırken, temsil ile mekân ilişkisinin sosyal konut projelerinde nasıl vücut bulduğunu, TOKİ’nin anlayışında kültürel temsillerin nasıl tanımlandığını ve mekânın üreticisi ile kullanıcısı arasındaki kullanım farklılıklarını detaylarıyla incelemektedir.

Konut konfigürasyonlarında mimari formlar çeşitli fiziksel ve sosyokültürel faktörler ile yer alır. Bu fiziksel ve sosyokültürel faktörler, çalışmada kültürün temsili olarak kabul edilmiştir. Kültür-konut-temsiliyet üçlü teorik çerçevede, literatür taramasından sonra sahada gözlem, fotoğrafıma, eskiz, çizim ve kartopu örneklem tekniğiyle gerçekleştirilen mülakat yöntemleri ile çalışmanın verileri toplanmıştır. Böylece, mülakatlarda, özellikle kültürel değerleri ve uygulamaları göçmen⁴ kullanıcı grubun üzerinden öğrenilirken, derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Konut iç mekânları gözlemlenerek analiz edilmiş ve mülakatlarda sözlü ifade edilen kullanıcı pratikleri ve temsilleri eskiz/perspektif çizimler aracılığıyla aktarılmıştır. Çalışmada seçilen TOKİ’nin Kınık projesi, kurumun daha önce yaptığı projelerden farklı bir mimari dille, “yatay ve yöresel

⁴ Mülakatlar sonucunda, göçmen kullanıcıların Türkiye dışında bulunan Türk aileleri olarak, Yunanistan, Kosova, Yugoslavya ve Bulgaristan’dan İzmir’in Kınık ilçesine, 1923-2004 yılları arasında, Kurtuluş Savaşı’ndan sonra göç ettikleri anlaşılmıştır.

mimari ile nitelikli konut modeli” olarak üretilen ilk örneklerinden biri olduğu için araştırılmaya değer bulunmuştur. Bu anlamda, çalışma TOKİ üzerine yapılan diğer araştırmalardan konu ve kapsam bakımından farklılığını, mekânsal açıdan yeni bir konut modelini inceleyerek göstermektedir. Konut iç mekânları kültürel temsiliyet perspektifiyle değerlendirilirken kullanıcı ve üretici tarafından gerçekleştirilen çift yönlü biçimsel, işlevsel ve mekânsal durum ve değişimlerin kültür bağlamında karşılıklarının mekânsal (niteliksel) analizle bulunması hedeflenmektedir.

1.1. Çalışmanın Yapısı ve Yöntemi

Bu çalışma, iki ana aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak, Türkiye’deki kentleşme süreci, konut sorunu ve TOKİ’nin rolü araştırılmıştır. Daha sonra konut, kültür ve temsiliyet teorik çerçevesi (Şekil 1) üzerine bir literatür taraması yapılmış, kültürel bağlamda kültürel temsiller ile konutun inşası incelenmiştir. Sosyal konut politikaları ve TOKİ’nin yeni konut modeli üzerinde durularak, nitelikli konut anlayışı kültürel temsiliyet açısından ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında, konut mekânlarını ve çevresini anlamak, soyut ve somut değerleri analiz etmek amacıyla bir saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Konut iç mekânlarında kullanıcının kültürel temsilleri ve pratikleri gözlem ve fotoğraflar ile sunulmuştur. Saha çalışması sırasında gözlemlenemeyen kültürel unsurların ise mülakatlardaki aktarımlar ile eskiz/perspektif çizimleri yapılmıştır. 12 göçmen kullanıcı⁵ ile mülakatlar yapılmıştır. Saha çalışmasından elde

⁵ Kınık sosyal konutlarında yaşayan 12 göçmen hane ile kartopu ve basit rastgele örnekleme yöntemleri kullanılarak 45 dakika – 1 saat derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Kullanıcılar genellikle ilköğretim mezunu olup, 40-49 ve 60+ yaş grubundadır.

edilen veriler ve literatür çalışması sonucu kurulan teorik çerçeve ile araştırmanın yapısı ve yöntemi belirlenmiştir.

Teorik çerçeve oluşturulurken, kültür-çevre ilişkisinin anlaşılması için Bourdieu'nun yapısalcı (structuralist) (1990) ve Rapoport'un göstergebilimsel (semiotic) (1982) anlayışı⁶ sentezlenmiştir. Çalışmada, yapısalcı bir yaklaşımla, saha çalışmasından elde edilen bilgiler soyut ve somut değerlerin temsiliyetleri üzerinden analiz edilmiştir. Soyut ve somut değerler arasındaki ilişkileri araştırmak için de Rapoport'un yapı-çevre-kültür ilişkisi analizinde ele aldığı kültür bileşenlerinin, bu çalışmada kullanıcının kültürünü ve çevresini şekillendirdiği içsel yapılarla da ilişkili olduğu savunulmuştur.

2. TÜRKİYE'DE SOSYAL KONUT VE TOKİ'NİN ROLÜ

1950'li ve 60'lı yıllar, Türkiye'nin hızlı kentleşme dönemi olarak bilinmektedir. Bu dönemde göçler ve şehirlerde konut stoku eksikliği, altyapı sorunları ve sosyo-ekonomik değişimler yaşandığı bulunmuştur (Ataöv ve Osmay, 2007; Çakır, 2011; Can ve Çiçek, 2012; Demirli vd., 2015; Kubilay, 2022). Barınma ve konut sorunu, merkezi ve yerel yönetimlerin politikalarıyla süreklilik içerisinde farklı çözümler üretilerek ele alınmıştır. Bu çözümler kentleşme sürecinin her aşamasında⁷ tam verimle çalışmamıştır (Bayraktar ve Bakır, 2019)

Günümüzün dahil olduğu son döneme bakıldığında, 2000 yılı sonrasında, alt gelir grubuna yönelik konut üretimi TOKİ'nin önderliğinde yürütülmektedir (Bayraktar, 2006; Yılmaz, 2014).

⁶ Rapoport'un kültür-çevre ilişkilerini irdelemek için kullandığı sökme yönteminden (method of dismantling) bir araç olarak yararlanılmıştır.

⁷ Kentleşme süresi dört dönem ile açıklanabilir: (1)Erken cumhuriyet dönemi, (2)1950'ler ve geçkondu dönemi, (3)1980'ler ve toplu konut dönemi ve (4)2000'li yıllar ve TOKİ dönemi (Bayraktar & Bakır, 2019, s. 42).

Bununla birlikte, 6 Ağustos 2003 tarih ve 4966 sayılı Kanun değişikliği ile Toplu Konut İdaresi'nin görevlerinin genişletildiği ve yetkilerinin artırıldığı görülmektedir. Bu görevler arasında özellikle mimari açıdan kültür-konut bağlamında gecekondular alanlarının dönüştürülmesi ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik uygulamalar dikkat çekmektedir.

2014'te ise TOKİ Başkanı, konut üretiminde “mutlak kalite” ilkesini vurgulamış ve şehirlere örnek tasarımlar yapılacağını belirtmiştir. Bu yaklaşım, farklı iklimlerin özelliklerini, mimari yapıyı, kültür ve gelenekleri, doğal varlıkları değerlendirme ve yansıtma anlayışını benimsemiş, insan ölçeğinde bir mimari yaklaşımı teşvik ederek yerel mimari ve mahalle konseptine uygun az katlı yapılar inşa edilmesini öngörmüştür (TOKİ, 2017). Ancak, günümüze kadar gelen birçok yayında, iddia edilen sosyal ve toplumsal sürdürülebilirliğin gerçekleştirilemediği yönler tartışılmıştır (Turan, 2010; Gür, 2012; Eranıl vd., 2015; Korkmaz vd., 2019; Koç ve Kejanlı, 2020; Öztürk ve Yamaçlı, 2022; Eranıl ve Gürel, 2022).

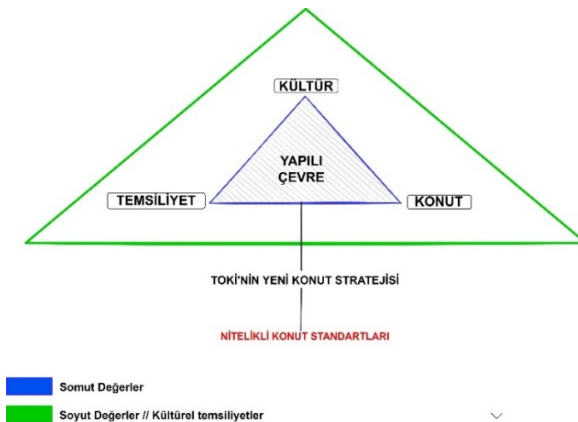
3. KONUTUN KÜLTÜR İLE İLİŞKİSİ

Kültür, sembolik kodlar aracılığıyla bir grup tarafından benimsenen yaşam tarzını ifade eden anlam, şemalar olarak değerlendirilirken, bu anlam ve şemaların içinde yer aldığı mekânlar ise konutu oluşturur (Rapoport, 1998). Mekân, fiziksel çevre, yalnızca öznel akılla açıklanabilecek bir nesne değildir. Sembolik ve metaforik şemalar uygulayan eylemler yoluyla da üretilir (Bourdieu, 1977). Yani, mekân ve anlamları pratik yoluyla üretilir (Lawrence, 1992). Buna göre anlam tek başına değerlendirilecek bir nesne değil, aksine, pratiklerle birlikte bina ve çevre üretim sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak düşünülmelidir. Çünkü insan-çevre ilişkisi çift yönlü bir etkileşim ve dönüşüm sürecidir. Bir başka deyişle, mekân insanların

kültürel değerleri tarafından da oluşturulan, sürekli değişen çevrelerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2015). Konut, günlük yaşam deneyimlerinin sürdürüldüğü bir kabuktur ve her kabuk farklı kültür ve toplumlarda yapılaşmış çevrenin en önemli ögesidir (Teymur, 1996).

Bireylerin maddi ve manevi değer unsurlarını yansıtan konut; kültürel bir ortam olup kişilerin çevreye karşı görüşünü, yaşam biçimini, toplumsal özelliklerini ve insana özgü fizyolojik özelliklerini imgeleyen sosyokültürel bir estetik unsurdur. Dolayısıyla, farklı sosyokültürel yapıya sahip kullanıcıların zaman içinde değişebilecek ihtiyaçlarına da cevap verebilmelidir (Lang, 1994). Bu bakımdan konut, yalnızca fiziksel güçlerin veya herhangi bir tek nedensel faktörün sonucu değil, en geniş anlamıyla görülen bir dizi sosyokültürel faktörün etkisinde oluşmaktadır (Rapoport, 1969). Fiziksel özellikleri kadar sosyokültürel değerleri de önemlidir (Zorlu, 2010). Tasarımı ve kullanım pratikleri bir takım kültürel ve sosyal değerleri yansıtmalıdır (Lawrence, 1987). Altman ve Chermers'e (1980) göre ise konut, farklı kültürdeki insanların fiziksel çevresiyle kurduğu ilişkiyi gösteren bir penceredir. Bu nedenle, kültür insan hayatını değerleri ile şekillendirmektedir.

Şekil 1. Kültür-Konut-Temsiliyet Üçgeninde Yapılı Çevrenin Oluşumu

Bu çalışmada, Rapoport (1982) ve Bourdie'nin (1990) kuramsal çerçeveleri ve anlayışları birleştirilerek nitelikli konut modeli ve kültürel temsiller karşılaştırılmaktadır. Bu iki kavram Karakul'un (2011) çalışması temel alınarak geliştirilmiş. Kültür ve çevre arasındaki ilişki "sökme" (dismantling) yöntemi ile göstergesel olarak kültürel temsillerle ortaya koyulmaktadır.

4. TOKİ-KINIK SOSYAL KONUT MEKÂNLARININ KÜLTÜREL BAĞLAMDA DEĞERLENDİRİLMESİ

TOKİ-Kınık⁸ sosyal konut projesinde konut alanları hem konut metrekareleri hem de zemin altında ve üstündeki kat sayılarıyla farklı donatılarda oluşan iki tip (B1 ve C1) yapı bloğuna sahiptir. Blok tipolojileri daire brüt metrekaresine, oda sayısına ve açık veya kapalı tip mutfak alanlarına göre çeşitlendirilmiştir.

Şekil 2. İzmir'in Kınık İlçesinde TOKİ Tarafından İnşaatı Tamamlanan Sosyal Konut Bloğu

Kaynak: (1. Yazar kişisel arşiv, 2022).

⁸ TOKİ Kınık Sosyal Konutları İzmir ili Kınık ilçesi Türkcedit Mahallesi Şehit Er Hakan Sağınç Sokak'ta bulunmaktadır 2018 yılının son çeyreğinde daireler sahiplerine teslim edilerek yaşam başlamıştır. Proje, toplam 37.877,9 m2 parsel alanına inşa edilmiştir (Kınık Belediyesi, 2020).

C1 tipi bloklarda (4 adet) eksi iki kat bodrum, zemin ve üzeri iki kat şeklinde 56 konut ve (9 adet) zemin altında tek kat bodrum ve zemin üzerinde 2 kat yükselerek 108 konut özelinde 89,60 m² konut içi alana ve 3 oda 1 salon, kapalı mutfak içeren bir plan şemasına sahiptir. B1 tip bloklar ise (2 blok adet) eksi iki kat bodrum, zemin ve üzeri iki kat şeklinde 26 konut, (7 adet zemin altında tek kat bodrum ve zemin üzerinde 2 kat şeklinde 81 konut içerir ve her bir konut için 58,78 m² alan kullanılırken plan şeması 2 oda 1 salon ve açık mutfak alanlarını kapsamaktadır.

TOKİ, yatay mimari anlayışla inşa edilen ve cephelerinde yerel taş döşemeleri kullanılan Kınık projesi konutlarını (Şekil 2) sosyal donatılarla ve yeşille iç içe yeni bir yaşam merkezi olarak tanıtmakta, ancak içerisinde sosyal yaşamın sürdürülebilirliği için tasarlanmış herhangi bir alan kurgulanmamıştır (Şekil 3).

Şekil 3. TOKİ Kınık Projesi

Kaynak: (Kınık Belediyesi Arşivi, 2020).

Proje, şehir merkezinden ve mahalleler arası ilişkilerden uzak bir arazi üzerine, içe dönük konut blokları olarak inşa edilmiştir. Bu bağlamda, sınırları belirli olan TOKİ sosyal konutlarının kültürel bağlamda incelenmesi, burada yaşayan alt ve orta sınıf göçmen ailelerin olumlu mekân deneyimlerini yaşayabilmesi adına zorunlu mekânsal değişim potansiyellerini barındırmaktadır. Çalışmada, konut ve kültür ilişkisi, konut iç mekânlarındaki somut ve soyut değerlerin analizi ile ortaya

koyulurken, iç mekân dinamikleri yani mekânlara ait fiziki donatılara bakılmaktadır. Soyut değerlerin hem mekânı kuran (kullanıcı) hem de üretenin katkılarıyla nasıl şekillendiği, kullanıcı günlük pratiklerinin nasıl uygulandığı, kültürel temsillerin var oluş biçimleri ve sosyal yaşama ait alışkanlıklar mekânsal örgüde incelenecektir.

Bu bağlamda, çalışmada konut iç mekânlarına ait (salon, mutfak, yatak odaları, wc, banyo ve balkon) fiziksel özellikler, kullanıcıların mekânsal pratikleri, soyut imgelemeler ve kültürel donatılar üzerinden incelenecektir. Bu alanların kullanıcılar tarafından nasıl deneyimlendiği ve kullanıcıların mekâna yaptığı eklemeler veya değişiklikler değerlendirilecektir.

4.1. Analiz

TOKİ-Kıvrık konut mekânlarının, sosyal yaşamın gerçekleştiği en önemli mekânı olan salon alanı, B1 (2+1) tip konutlarda mutfakla iç içe, C1 (3+1) tip konutlarda ise tamamen ayrı olarak tasarlanmıştır. Salon, 3+1 konutlarda 24 m² olsa bile 2+1 konutlarda 16 m²'dir ve mülakatlarda çoğu konut sakini tarafından küçük bulunduğu ortaya çıkmıştır. 2+1 konut mutfakları batı tarzında gelişen açık mutfak kurgusuyla organize edilmiştir. TOKİ üreticisinin mekânı görsel algıda daha geniş hissettirmek için açık mutfak kurguladığı görülmüştür. Ancak, salonun ve mutfağın iç içe olması bazı kullanıcılar için istenen bir tasarım değildir. Rahat hareket edememe, kötü koku ve dağınıklık gibi sorunlar nedeniyle birçok kişi kapalı bir mutfak tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Buna paralel olarak, bazı evlerde, salon ile mutfağı ayırmak için kullanıcılar araya tekli koltuk veya masa koyarak, mekânları birbirinden ayırmak adına mekânsal çözüm alternatifleri uygulamışlardır (Şekil 4).

Bunun yanında, üretici tarafından standart olarak organize edilen salonlarda, kullanıcının iç mekân mobilyalarındaki tercihleri, koltuk üzerine yerleştirdiği örtüler, mobilya döşemelik

kumaşları, süs objeleri, el işleri, duvar aksesuarları (dini tablolar/ dualar) ve bitki yetiştirme hobisi ile kendi kültürel ortamını yaratmaya çalıştığı görülmektedir. Bunlar, Rapoport'un (1998) kültürü sökme (dismantling) yönteminde ele aldığı kültürün spesifik ifadeleri ile ilişkilidir ve bireyler arasında var olan sosyo-kültürel güçleri temsil ederler.

Öte yandan, kültürün zaman içerisinde değişen ve dönüşen bir olgu olarak kabul eden Altman ve Chemers (1980) tasarlanan mekânların, değişen ihtiyaç ve önceliklere de yanıt verebilmesini savunmaktadır. Bu bağlamda, 3+1 konutun, aynı yatak odasını paylaşan çocuklardan birinin salonda bulunan yemek masasını odadaki kalan alanın küçüklüğünden ve mahremiyet anlamındaki zorluklarından ötürü ders çalışma masasına dönüştürmesi veya 2+1 konutun iki yatak odasından birinin kışlık oda tanımıyla oturma odası olarak düzenlenmesi aile bireylerinin ortamı ihtiyaçlarına göre değiştirdiğini, odaların tanımlarının ve mekânsal fonksiyonlarının değiştiğini göstermektedir (Şekil 5).

Şekil 4. 2+1 Açık Mutfaklı Konutlarda Mutfak İle Salonu Birbirinden Ayıracak Düzenlemeler

Kaynak: (1. Yazar kişisel arşiv, 2022).

Şekil 5. Oturma Odası Ev Halkının Dinlenmesi Ve Yatılı Misafirlerin Geldiklerinde Kalabilmeleri İçin Yatak Odası Olarak Düzenlenmesi; Salondaki Yemek Masasının Çocuklar İçin Ders Çalışma Masasına Dönüşmesi

Kaynak: (1. Yazar kişisel arşiv, 2022).

Bourdieu'nun pratiklerin üretilmesine ilişkin yaklaşımında ele aldığı içsel *habitusun* ve kullanıcının kültürel alışkanlıklarının mekânları, özellikle salonları şekillendirdiği görülmüştür. Mekân üreticisi tarafından da bir sosyalleşme ve buluşma mekânı olarak kurgulanan salonlar özellikle kullanıcıların bayram kutlamaları, taziye ziyaretleri vb. kendileri için son derece özel ve kültürel olarak vazgeçemedikleri kalabalık aktivite faaliyetlerinin organizasyonunda birincil rol oynamaktadır. Tüm bu kaçınılmaz alan ihtiyacı, mekânın büyüyebilme kapasitesini arttırmaya yönelik üretici tarafından bir çözümleme görmemiştir. Misafirini salonda yemek masasında ağırlamak isteyen ev sahibinin, sayıca kalabalık olduğunda, çözümü yer sofrası kurarak üretmeye çalıştığı aktarılmış ve gözlemlenmiştir (Şekil 6).

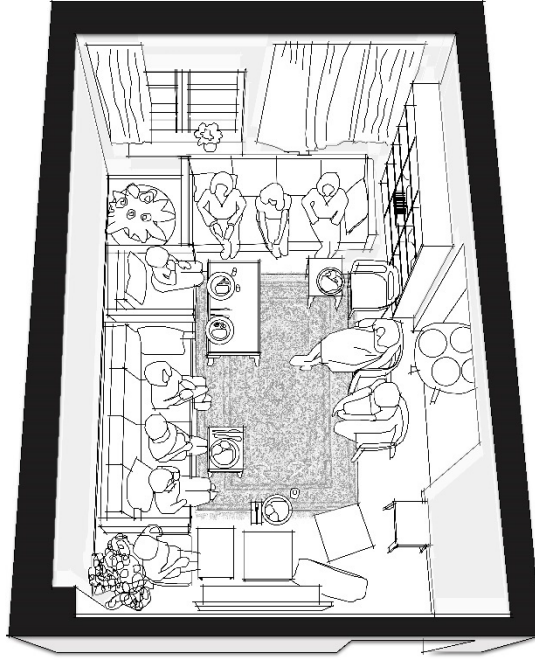
Şekil 6. Tepsi Veya Ahşap Sehpa Üzerinde Hazırlanan Yer Sofrası, Geleneksel Yemeklerle Bezenip Misafirlerin Beğenisine ve Kullanımına Sunulur

Kaynak: (1. Yazar kişisel arşiv, 2022)

Yine yapılan mülakatlardan, komşular, arkadaşlar ve akrabalar arasında düzenlenen dini toplantıların ve buluşmaların da salonda gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Kullanıcılar, salon mobilyalarını mekânın büyüklüğüne ve kişi sayısına göre optimum seviyeye çıkarmak adına yetersiz gelen oturma alanlarının dışına çıkıp, konut içi koridorlara bile tabure, sandalye veya minderler ile oturma alanları yarattığını aktarmıştır (Şekil 7).

Şekil 7. Mülakatlara Dayanarak Yapılan Eskiz Çalışmasında, Kullanıcının Evinin Salonunda Gerçekleştirdiği “Gün”⁹ Buluşması Görülmektedir

Kaynak: (1. Yazar tarafından hazırlanmıştır).

Konutta salon kadar ortak kullanımda önemli bir mekân olan mutfak her iki tip blokta da (B1 ve C1) “L” tipi düzende

⁹ Türk kültüründen aşına olduğumuz “gün”, hanımların sırayla akrabalarını, yakın arkadaşlarını, komşularını evlerinde ağırlayıp hazırık yaptıkları, toplantı sonunda para veya çeyrek altın topladıkları toplantıdır.

kurgulanmış, ancak yapılan gözlemlerde kullanım kolaylığının optimum seviyede olmasına olanak sağlayan “mutfak üçgeni¹⁰” her iki modelde de tam olarak çalışmamaktadır. Gıda depolama, yemek ön işlem ve pişirme bölgesi arasındaki uzaklıklar çalışma alanı için uygun değildir. İki tip konut mutfağında da yetersiz tezgâh alanından dolayı mutfakta iki kişi aynı anda çalışmamaktadır. Özellikle, tezgâh alanı işlevsel olarak yeterli büyüklükte olmadığından, yöresel ve özel yemeklerin pişirme öncesi işlemleri çoğu zaman yere serilen bir örtü üzerinde mutfakta ve hatta bazı zamanlar da ise salona taşarak hazırlanmaktadır. Ayrıca, kullanıcının mutfakta yapabilmesi gereken fakat yapamadığı fiziksel eylemleri de bazen salon ve/ya mutfağa açılan balkon mekânlarında yaptığı görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 8. Yöresel Yemek ve Kışık Yemekler Mutfakta ve Salonda Yerde Yapılıp, Sene Boyunca Balkonda Depolanmaktadır

Kaynak: (1. Yazar kişisel arşiv, 2022).

Bununla birlikte, mutfağın da salon gibi kullanıcının kültürel değerlerini yansıttığı görülmüştür. Dolap raflarına yerleştirilen danteller, örgüler, eski kilimler, buzdolabı üstüne

¹⁰ Gıda depolama alanı (buzdolabı), yemek ön işlem alanı (eviye), pişirme alanından (ocak) oluşan üçgende alanlar arasındaki mesafeler uygun bir şekilde planlanmamıştır.

örtü, el işçiliği nesneler gibi unsurlar mutfakların tasarım dilini ve gücünü zenginleştirmektedir (Şekil 9).

Şekil 9. 2+1 Konutta, Kullanıcı Tarafından İhtiyaçları ve Kültürel Alışkanlıkları Doğrultusunda Düzenlenen Mutfak

Kaynak: (1. Yazar kişisel arşiv, 2022).

Konut iç mekânlarından bir diğeri olan ebeveyn odası, kullanıcıya göre genellikle yeterli büyüklükte bulunmakta, ancak uyuma ve dinlenme gibi faaliyetlerinin yanı sıra depolama işlevi de görmektedir. Çocuk yatak odası ve çoğu zaman oturma odasına çevrilen arka yatak odaları ise oldukça küçük alanlar olarak planlanmıştır. Salondan çok daha küçük planlanan oturma odalarının, mevsimsel olarak kış mevsiminde daha sıklıkla kullanıldığı aktarılmaktadır. 2+1 konutlarda bu odalar, ev işlerinin yapıldığı mekânlar olarak kullanıcılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir: ütü, çamaşır katlama, kurutma ve el işi-örgü gibi işler bu dönüştürülen yatak odası-oturma odası kullanım alışkanlıklarına örnektir. Genellikle kışlık yemeklerin saklandığı dondurucu dolaplar da bu odaya veya ebeveyn yatak odasına yerleştirilmiştir (Şekil 10).

Şekil 10. Kullanıcı, Günlük İşlerini Oturma Odasında Gerçekleştirir ve İhtiyacına Göre Düzenler

Kaynak: (1. Yazar kişisel arşiv, 2022).

Konut mekânlarının bir diğeri ise, alaturka ve alafranga tip tuvaletlerdir¹¹. Yapılan saha gözlemlerinde, kullanıcıların ikinci salon-oturma odası gibi alaturka tuvaletlerini de dönüştürerek farklı bir şekilde kullandığı görülmüştür. Kullanıcılar kiler alışkanlığını, tuvaletlerin giderini kendi imkânları ile kapatarak sağlamış, fazla eşyalarını ve kuru erzaklarını mutfığa da yakın olması sebebiyle buraya depolamıştır. Burada, Rapoport'un (1969) kültürün bileşenlerinden olan insan davranışlarının ve yaşam tarzının çevreyi nasıl şekillendirdiğine dair etkileri, kullanıcının kiler alışkanlığını alaturka tuvaleti farklı olarak kullanması ile görülmektedir.

¹¹ Yapılan saha gözlemlerinde, alaturka tuvalet bir heletası ve asma lavabodan oluşmaktadır. 3+1 konutlarda lavabo alanı ile heletası alanı bir kapı ile ayrılmıştır. Alafranga tuvalet ise asma klozet, ayaklı lavabo ve duşakabinden oluşmaktadır.

Şekil 11. Balkonlarda, Gündelik Ev İşleri ve Sosyal Aktiviteler Gerçekleştirilmektedir

Kaynak: (1. Yazar kişisel arşiv, 2022).

Son olarak, konutun iç ve dış mekânını bütünleştiren ve buluşturan mekân ise balkondur ve bu çalışmada iç mekânın bir uzantısı olarak özel yaşam alanlarına dönüştüğü görülmüştür. Kullanıcı birçok aktivite faaliyetini balkonlarda gerçekleştirmektedir; açık havada oturmak, hava almak, manzara seyretmek, dışarıyı ve çevreden geçenleri izlemek, bitki yetiştirmek ve komşularla konuşmak, gibi birçok sosyalleşme faaliyeti burada yapılır (Koç, 1994; Eranıl ve Gürel, 2022). Ayrıca Rapoport ve Bourdieu'nun çalışmaları ışığında balkonların kültürel değerler, alışkanlıklar ve kullanıcı ihtiyaçlarına göre açık/kapalı olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır. Sosyal hayata dair ihtiyaçlarının yanı sıra balkonun sosyal konutlarda fonksiyonel alana bir ihtiyaç olarak ek bir iç mekân gibi kapatılarak kullanıldığı ve kiler olarak depolama için kullanılmasının yanı sıra yemek pişirildiği, çamaşırların kurutulduğu, eklenen masa sandalye mobilya takımı ile kahvaltılarının edildiği bir yemek alanı olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 11).

5. SONUÇ

Bu çalışma TOKİ'nin nitelikli konut üretim modelindeki parametreleri göçmen kullanıcıların kültür ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden ele almaktadır. Mekâna dair fiziksel unsurları ve uygulamaları somut ve soyut değerler altında detaylı olarak inceleyen bu çalışmanın en başında sorduğu sorulara edinilen bilgiler ışığında şu şekilde cevaplar elde edilmiştir;

Kültürel temsil ile mekân ilişkisi sosyal konut projelerinde nasıldır?

Kültür, konutların fiziksel yapısını benzersiz kılan ve kültürel karakter kazandıran temsillerle bütünleşir. Bu nedenle, yapılı çevre, kullanıcıların kültürel değerleriyle uyumlu hale getirilmelidir. Mekânsal anlamlar ve temsiller, bireysel kültürel ve sosyal yapılar tarafından şekillendirildiği için bu uyum dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla, konut üreticilerinin kullanıcının kültürel değerlerini yansıtacak parametreler üzerinden mekânları kurgulamaları önemlidir.

Kültürel temsiller TOKİ'nin anlayışında nasıl tanımlanıyor?

TOKİ, az katlı ve kaliteli konut standardı üzerinden sosyal konut üretimine başlayacağını duyurmuştu. Bu yenilikçi yaklaşım, TOKİ'nin ana hatlarıyla belirlediği farklı parametreleri bünyesinde barındırmakta ve “bölgeden ve yaşamdan izler” ve “yerel sosyal mimari modelinde sosyal yaşam” kavramları benimsemiştir. TOKİ'nin uygulaması sosyal konut bloklarının inşasını da içeriyordu. Selçuklu ve yöresel mimari dilinde, cephelerde taş kaplama, söve ve geleneksel cumba/çıkma gibi unsurlar kullanılarak kültürün yansıtılmaya çalışıldığı görülmüştür. Ayrıca yerleşim planı, sosyal olanakların bütünleştirilerek mahalle konsepti oluşturulması, kullanıcıları toprakla yeniden buluşturmak, özellikle kaliteli ve konforlu iç

mekânlar tasarlamak, TOKİ'nin kültürel temsiller ile örtüşen konut modeli standartlarındandır.

Kullanıcı kültürel temsilleri nasıl uygular?

Bu çalışma kapsamında merkezi otorite olan TOKİ, yeni, konut modeli standartlarına göre sosyal konut projeleri inşa etmektedir. Bu standartlara, kültürel temsiller merceğinden yaklaşılmıştır. Belirli bir göçmen kullanıcı grubuna odaklanan bu çalışma, ham inşa edilmiş konut mekânlarının hangi yönlerinin kullanıcı tarafından yeniden düzenlendiğini, dönüştürüldüğünü veya değişmeden kaldığını, bunların somut ve soyut değerleri ile göstermiştir.

Üreticinin uygulamalarının ve mimari bileşenlerinin tamamının hem ekonomik hem de mimari kaygılardan kaynaklandığı görülmüştür. Kültürel temsillerini ise sosyal konut bloklarının mimari dili, yerleşim planı ve standartlaştırılmış kat planları ile kurmaya çalışmıştır. Ancak, esasen, kullanıcılar eklediği kültürel unsurlar ve pratikleriyle konut alanlarına kültürel temsilleri uygulamıştır. Bu nedenle, kullanıcının kültürel temsilleri, üreticinin öngörülerinin ve önceden belirlenmiş konut standartlarının ötesindedir ve kültür-konut bağlamında sosyal konut inşasında dikkate alınmalıdır.

Sonuç olarak, saha çalışmasından elde edilen bulgular ve oluşturulan teorik çerçeve, üreticinin az katlı nitelikli konut modelinde hedeflediği standartlar ile kullanıcının yaşam biçimi arasında uyumsuzluklar olduğunu göstermiştir. Bu uyumsuzlukların nedenleri ve sonuçları, Bourdieu ve Rapoport'un sentezlenmiş teorilerine dayalı olarak mekânsal analizlerle açıklanmıştır. Benimsenen mimari anlayışta, az katlı yapının yöresel mimariyi taklit eden cephe kurgusuyla gizlendiği, sosyal konutların konut mekânlarında kültürel temsiliyetlerin göz ardı edildiği, öne sürülen konut stratejisinde nitelikli ve konforlu yaşam alanları planlanmadığı görülmüştür. Bu bağlamda

kullanıcı, kültürel temsilleri doğrultusunda yaşamına en uygun çevreyi yaratmaya çalışmıştır. Kültür, konut ve temsiliyet üçgeni yapılı çevrenin somut değerleri üzerinde kültürel temsillerin biçimlendirici güçler olduğunu ortaya koymuştur.

Bununla birlikte, bu çalışma, konut tasarımının mekânsal olarak fiziksel bir biçimde ifade edilen kültürel fikirlerden oluştuğunu ve bu kültürel düzende bir iletişim sistemi gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu sistem mekânın kullanıcısı ve üreticisi tarafından kurulup sürdürülmelidir. Böylelikle, bu alan araştırması TOKİ vb. konut projelerinin araştırılmasında alternatif bir yöntem olarak kullanılabilme potansiyeline sahiptir. Bir bölge ile sınırlı olsa da ulusal ölçekte birçok değere referans vermektedir. Sosyal konut yapılarının inşa edileceği kültürel coğrafyanın dikkate alınması ve kültürün alt bileşenlerinin/kültürel temsiliyetlerin teknik analizler geliştirerek hazırlanan zemine (tasarım faktörlerine) dâhil edilmesi mekânsal ve çevresel açıdan nitelikli konutların üretilmesini ve sosyal/toplumsal sürdürülebilirliği sağlayabilir. Öte yandan, sosyo-mekânsal unsurlara vurgusu ile araştırmacılar için bir örnek ve ileriki süreçte mekân üreticilerine geliştirecekleri yeni projelerde dikkate alınması gereken hususlar ve mekânsal donatılar ile ilgili bir kılavuz niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Altman, I., ve Chemers, M. (1980). Culture and environment. CA: Brooks.
- Ataöv, A., ve Osmay S. (2007). Türkiye’de kentsel dönüşüme yöntemsel bir yaklaşım. METÜ Journal of Faculty of Architecture, 24(2), 57-82.
- Bayraktar, E. (2006). Gecekondu ve kentsel yenileme. Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayını.

- Bayraktar, O. F., ve Bakır, N. Y. (2019). Türkiye’de ulaşılabilir konut çözümleri, toplu konut idaresinin rolü. *Artium*, 7(1), 36-49.
- Beşirli, H., Koçancı, M., Bakır, M. A., Özdemir, Z., ve Gülle, M. (2016). Sosyal Konut Uygulamaları ve Yoksulluğun Yönetimi Üzerine Ampirik Bir Çalışma. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge, UK: Cambridge Üniversitesi.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford, CA: Stanford Üniversitesi.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de göç, kentleşme/gecekondu sorunu ve üretilen politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2011), 209-222.
- Can, İ., ve Çiçek, C. (2012). Gecekondulaşma, kentsel dönüşüm ve TOKİ konutlarının ticarileşmesi: Kars örneği. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 1(9), 37-61.
- Coşkun, S., ve Kunduracı, N. F. (2013). Dünyada sosyal politika ve sosyal konut uygulamaları. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2(28), 2017.
- Eranıl, M., Ultav, Z. T., & Demirtaş-Milz, N. (2015). A socio-spatial analysis of urban transformation at a neighborhood scale: the case of the relocation of Kadifekale inhabitants to TOKİ Uzundere in İzmir. *Cities*, 48, 140-159.
- Eranıl, M., ve Gürel, M. Ö. (2022). Social housing as paradoxical space: Migrant women’s spatial tactics inside TOKİ Uzundere blocks. *Home Cultures*, (1-25). <https://doi.org/10.1080/17406315.2022.2085986> adresinden erişildi.

- Gündoğmuş, Y. N. (2022, Ağustos 3). Toki son 3 yılda 213 bin konut yaptı. 15 Nisan 2023 tarihinde, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/toki-son-3-yilda-213-bin-konut-yapti/2652246?fbclid=IwAR3ciscKzydIYzNITPV-y9dOVMuxQGeemLlimCIv-ygVk3sNLsLyjQ5n6g0> adresinden erişildi.
- Gür, M. (2012, Nisan). Kimlik sorunu: TOKİ konutları. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumunda sunulan bildiri, Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Bursa.
- Karakul Ö. (2011). An integrated approach to conservation based on the interrelations of tangible and intangible cultural properties. METU Journal of the Faculty of Architecture, 28(2).
- Koç, H. (1994). Konutlarda özel iç mekân uzantıları. Ege Mimarlık, (94)1, 37-38.
- Koç, C., ve Kejanlı, D. T. (2020). Sosyal konutların çevresel sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi: Güneydoğu anadolu bölgesi örneği. Online Journal of Art and Design, 8(3).
- Korkmaz, C., Arat, M. A., ve Serdaroğlu Sağ, N. (2019). Kentsel dönüşüm projelerinde sosyal sürdürülebilirlik performansının değerlendirilmesi: Yeni Mamak kentsel dönüşüm ve gelişim projesi. Online Journal of Art and Design, (7)3, 37-61.
- Lang, J. (1994). Urban design, the American experience. CA: John Wiley & Sons.
- Lawrence, R. J. (1987). Housing, dwellings and homes: Design theory, research and practice. Chichester, UK: John Wiley & Sons.

- Lawrence, D. (1992). Transcendence of place: the role of la placeta in valencia's las fallas. I. Altman and S. M. Low (Der.). Place Attachment, Boston, MA: Plenum Press.
- Öztürk, D., ve Yamaçlı, R. (2022). Küresel ısınma gerçeğinde, Eskişehir TOKİ Sıra Evleri Konutları üzerinden sürdürülebilir dönüşüm modeli önerisi. Modular Journal, 5(1), 18-37.
- Rapoport, A. (1969). House form and culture. New Jersey, USA: Prentice-Hall.
- Rapoport, A. (1982). The Meaning of Built Environment: A Non-verbal Communication Approach. Arizona, USA: The Universty of Arizone Press.
- Rapoport, A. (1998). Using "culture" in housing design. Housing and society, 25(1-2), 1-20.
- TBMM Kararı. (2011, 11 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı:27997). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110717-1.htm> adresinden erişildi.
- Teymur, N. (1996). Diğer olarak konut, diğerlerinin konut sorunları. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Tümertekin, E., ve Özgüç, N. (2015). Beşerî Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekân. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- TOKİ. (2017, Kasım 28). Çeşme İzmir Reisdere Konutları, Proje Uygulamaları 2016-2017. 12 Nisan 2022 tarihinde, <http://i.toki.gov.tr/content/images/main-page-slider/31102017145455-pdf.pdf> adresinden erişildi.
- TOKİ. (2019, Şubat 27). TOKİ'den yatay mimari atağı. 22 Nisan 2023 tarihinde, <https://a.toki.gov.tr/haber/tokiden-yatay-mimari-atagi> adresinden erişildi.
- TOKİ. (t.y.). Sosyal konut. 9 Ocak 2022 tarihinde, <https://a.toki.gov.tr/sosyal-konutlar> adresinden erişildi.

- Toplu Konut Kanunu. (1981, 8 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı:2487).
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17396.pdf>
adresinden erişildi.
- Turan, İ. (2010). T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ) sosyal konut uygulamalarının (2003-10) sürdürülebilir mimarlık çerçevesinde değerlendirilmesi: Bezişrganbahçe örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, E. (2014). Kentsel dönüşüm politikaları ve TOKİ'nin önlenemez yükseliş i. Heinrich Böll Stiftung Derneđi Türkiye Temsilciliđi. 22 Mart 2023 tarihinde, <https://tr.boell.org/tr/2014/06/16/kentsel-doeneusuem-politikalari-vetokininoenlenemez-yuekselisi> adresinden erişildi.
- Zorlu, T. (2010, Ekim) Konut iç mekân örgütlenmesinde kültürel boyut. 2. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu “Mekân Tasarımında Kültürel Yaklaşımlar”da sunulan bildiri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

TAŞIYICI SİSTEM TASARIMI KAYNAKLI DEPREM HASARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ¹

Mehmet SAĞLAM²

Esra BOSTANCIOĞLU³

1. GİRİŞ

Depremler, Türkiye'nin sıklıkla karşılaştığı doğal afetlerdir. 1999 yılında Kocaeli ve Düzce depremleri, 2003 yılında Pülümür (Tunceli) ve Bingöl depremleri, 2011 yılında Van depremi, 24 Ocak 2020 Elazığ depremi, 30 Ekim 2020 İzmir depremi, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler gibi büyük depremler ülke genelinde ciddi hasarlara ve can kayıplarına neden olmuştur. Bu depremler, insanoğlu tarafından inşa edilen yapıların doğal afetlere karşı ne kadar dayanıklı olduğunu/olmadığını ortaya koymuştur.

Türkiye, Dünyanın aktif deprem kuşaklarından biri üzerinde bulunmaktadır ve bu nedenle sıklıkla büyük depremlerle karşılaşmaktadır. Bu depremler sonucunda birçok bina hasar görmekte veya yıkılmaktadır. Araştırmalar, bu hasarların genellikle yapısal düzensizliklerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

¹ İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Mühendislik Tezli Yüksek Lisans Programında Proje-Araştırma dersi kapsamında hazırlanmıştır.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Mühendislik Programı.

³ Prof.Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Orcid no: 0000-0001-8434-5468.

Türkiye’de yayınlanan en güncel deprem değerlendirme raporları; TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası’nın 14 Şubat 2023 tarihli “Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan Depremleri Ön Değerlendirme Raporu” (IMO, 2023), TMMOB Mimarlar Odası’nın 2 Mayıs 2023 tarihli “6 Şubat 2023 Depremleri Raporu” (MO, 2023) ve İTÜ’nün “6 Şubat 2023 Depremleri Ön İnceleme Rapor”larıdır (ITU, 2023). TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası’nın raporuna göre, yapılan ön değerlendirmede yapısal hasarlar; zayıf zemin koşulları, malzeme zafiyetleri, konstrüktif zafiyetler, yapı düzensizliklerinin yarattığı hasarlar olarak sınıflandırılmıştır (IMO, 2023), TMMOB Mimarlar Odası’nın 2 Mayıs 2023 tarihli raporunda yapısal hasar ve yıkıntıların temel nedenlerine; Planlama, Yapı Üretim ve Denetim Süreci, Yapı- Zemin İlişkisi, Taşıma Kapasitesi, Tasarım ve Taşıyıcı Sistem Hataları, Yapı Malzemelerinde Kalite ve Denetim Eksiklikleri, Üretim-Kullanım Hatalarının neden olduğu belirtilmiştir (MO, 2023).

Depremlerden sonra yapılan detaylı incelemeler, birçok binanın depreme dayanıklı olmadığını veya yetersiz tasarlandığını ortaya koymaktadır. Yapısal düzensizlikler, binanın taşıyıcı sistemlerinde veya temelindeki hatalardan kaynaklanabilir. Örneğin, yanlış statik hesaplamalar, zayıf veya eksik taşıyıcı elemanlar, uygun olmayan yapı malzemeleri veya eksik denetim gibi faktörler binaların depremde dayanıklılığını olumsuz etkilemektedir (Celep & Kumbasar, 2007).

Marmara Depremi sonrasında; 1998 Deprem Yönetmeliğinin uygulanmaya başlanması, hazır beton ve nervürlü inşaat demiri kullanımının artması, depreme dayanıklı yapı tasarımı ve üretimi ile ilgili bilinçlenme ile birlikte, yapılan binaların depreme karşı dayanımlarının daha fazla olacağı düşünülmüştür. Ancak; İnşaat Mühendisleri Odası’nın 14 Şubat 2023 tarihli Ön Değerlendirme Raporuna göre, deprem bölgesinde tamamı göçen veya hasar alan yapılar içinde 2000 yılı

sonrası yapılan binaların olduğu belirtilmektedir. Birkaç yıl önce yapılan ve 2019 Deprem Yönetmeliği hükümlerine göre tasarlanmış binalarda bile tamamen göçenler olduğu ifade edilmiştir (IMO, 2023). Yürürlükte olan son Deprem Yönetmeliği, 18 Mart 2018 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak, 1 Ocak 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yapılacak çalışmada, 2018 Türkiye Bina Deprem Yönetmeliğine (TBDY) göre bile inşa edilmiş yapıların hasar görmesinin nedenlerini tespit edebilmek amacıyla Gaziantep'te ağır hasar görmüş yapılar üzerinden alan çalışması gerçekleştirilecektir. 6 Şubat 2023 depremi sonrası; IMO, MO ve İTÜ Deprem Raporlarından tespit edilen taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasarlar, alan çalışması kapsamındaki ağır hasarlı binaların değerlendirmesinde kullanılacaktır.

2. YÖNTEM

2.1. 2018 Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği (TBDY) ve Taşıyıcı Sistem Tasarımı

Deprem sonrası taşıyıcı sistemde oluşan hasarlar, yapıların deprem anında ve sonrasında, taşıyıcı sistem elemanlarının taşıma gücünün azaldığını göstermiştir (Çatal, 2019). Taşıyıcı sistem hasarları kolon, kiriş, döşeme, betonarme perde duvar, temel ve birleşim yerleri gibi hasarlardır. Taşıyıcı sistemin ana elemanları olan kolonlarda yanal yük ve basınç ezilmeleri sebebiyle çatlaklar ve beton dökülmeleri meydana gelebilmektedir (Akbulut, 2005). Döşemelerde deprem yükü sonucu sehim ve çatlamlar oluşabilmektedir. Kaliteli beton ve yeterli donatı kullanılmamış kirişlerde, düşey yük etkisi ile kiriş çatlakları oluşmaktadır. (Çatal, 2019). Yapıda deprem güvenliliğine en yüksek katkıyı sağlayan taşıyıcı elemanlar olan perde duvarlarda yüzeyde 45 derecelik eğim yapan kesme çatlakları görülebilmektedir.

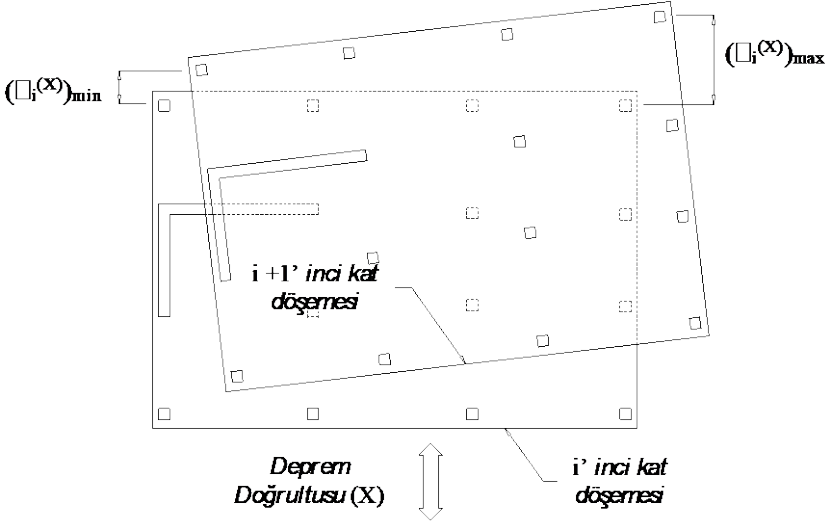
Depremler sırasında taşıyıcı elemanların hasar görmelerinin pek çok sebebi olabilmektedir. Bunlar taşıyıcı sistemin tasarım kalitesinin düşüklüğü, çekiçleme etkisi, yönetmelik yetersizliği, bağlantı noktalarındaki sorunlar, kolon süreksizliği, kısa kolon etkisi, zayıf kolon- güçlü kiriş etkisi, yumuşak kat oluşumu, zayıf kat oluşumu, burulma düzensizliği, planda çıkıntı bulunması, plan geometrisi düzensizlikleri, zemin etkisi, soğuk derz oluşumu, etriye ve donatı eksikliği, uygulamada denetim eksikleri, ağır çıkmalar ve kalitesiz malzeme ve işçilik olarak sıralanabilmektedir. TBDY (2018)’de depremlerde hasara neden olan düzensizlikler; burulma düzensizliği (A1 tipi), döşeme süreksizliği (A2 tipi), planda çıkıntılar bulunması (A3 tipi), zayıf kat oluşumu (B1 tipi), yumuşak kat oluşumu (B2 tipi), düşey taşıyıcı süreksizliği (B3 tipi), kısa kolon etkisi (C1 tipi), zayıf kolon- güçlü kiriş (C2 tipi), çekiçleme etkisi (C3 tipi) düzensizliklerdir.

2.1.1. Burulma Düzensizliği

Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği (TBDY) (2018)’ e göre “birbirine dik iki deprem doğrultusunun herhangi biri için, herhangi bir katta en büyük görelî kat ötelemesinin o katta aynı doğrultudaki ortalama görelî ötelemeye oranını ifade eden Burulma Düzensizliği Katsayısı η_{bi} ’ nin 1.2’ den büyük olması durumu” burulma düzensizliği olarak tanımlanmaktadır.

Taşıyıcı elemanın plan üzerindeki dağılımı, konumu, kat kütle merkezi ile kat rijitlik merkezi arasındaki mesafe gibi başlıca etkenler yapılarda burulma düzensizliği oluşturabilmektedir. TBDY (2018)’de A1 tipi düzensizlik olarak geçmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Burulma Düzensizliği (A1 Tipi Düzensizlik)

Döşemelerin kendi düzlemleri içinde rijit diyafram olarak çalışmaları durumunda

$$(\Delta_i^X)_{ort} = 1/2 [(\Delta_i^X)_{max} + (\Delta_i^X)_{min}]$$

Burulma düzensizliği katsayısı: $\Delta_{bi} = (\Delta_i^X)_{max} / (\Delta_i^X)_{ort}$

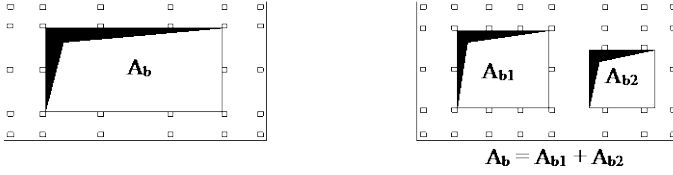
Burulma düzensizliği durumu: $\Delta_{bi} > 1.2$

Kaynak: (TBDY, 2018).

2.1.2. Döşeme Süreksizliği

2018 TBDY’de; herhangi bir kattaki döşemede; merdiven ve asansör boşlukları dahil olmak üzere toplam boşluk alanlarının brüt kat alanının 1/3’ünden fazla olması durumu, deprem yüklerinin düşey taşıyıcı sistem elemanlarına güvenle iletilebilmesini zorlaştıran yerel döşeme boşlukları bulunması durumu ve döşemenin düzlem içi rijitlik dayanımında ani azalmaların olması durumu döşeme süreksizliği kapsamında bulunmaktadır (Şekil 2) (TBDY, 2018). A2 tipi düzensizlik sınıfı kapsamında yer almaktadır.

Şekil 2. Döşeme Süreksizliği (A2 Tipi Düzensizlik)

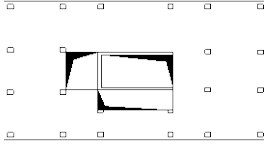

A2 türü düzensizlik durumu – I

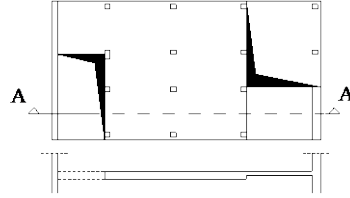
$$A_b / A > 1/3$$

A_b : Boşluk alanları toplamı

A : Brüt kat alanı

A2 türü düzensizlik durumu – II

Kesit A-A

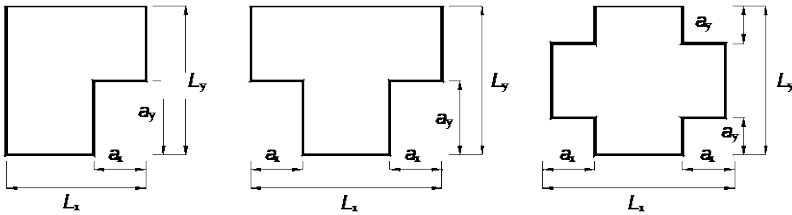
A2 türü düzensizlik durumu – II ve III

Kaynak: (TBDY, 2018).

2.1.3. Planda Çıkıntılar Bulunması

TBDY (2018)'de A3 tipi düzensizlik, planda çıkıntılar bulunmasıdır. Bina kat palnlarında, çıkıntı yapan kısımların birbirine dik iki doğrultudaki boyutlarının her ikisinin de, binanın o katının o doğrultulardaki toplam plan boyutlarının %20'sinden daha fazla olması durumu olarak tanımlanmaktadır (Şekil 3) (TBDY, 2018).

Şekil 3. Planda Çıkıntılar Bulunması (A3 Tipi Düzensizlik)

A3 türü düzensizlik durumu:

$$a_x > 0.2 L_x \text{ ve aynı zamanda } a_y > 0.2 L_y$$

Kaynak: (TBDY, 2018)

2.1.4. Zayıf Kat Oluşumu (B1 Tipi Düzensizlik)

Türkiye’de bina girişleri ticari amaçlı olarak kullanıldığı için geniş pencere açıklıklarına ve alanın genişliğine duyulan ihtiyaç sebebiyle kolon, perde ve bölme duvar gibi elemanların miktarı bu katlarda az olmaktadır. Bunun yanında üst katlarda devam eden konut kullanımından ötürü duvar alanı zemin kata göre fazla olmaktadır. Bu durum yapıda katlar arasında dayanım süreksizliğine, dolayısıyla zayıf kat oluşumuna neden olmaktadır. TBDY (2018)’de B1 tipi düzensizlik olarak geçmektedir (TBDY, 2018).

2.1.5. Yumuşak Kat Oluşumu (B2 Tipi Düzensizlik)

Binanın katları arasındaki rijitliğin farklı olması yumuşak kat düzensizliğini oluşturur. Yapının yapacağı toplam deplasmanın toplam kat yüksekliğine bölüşülmesi istenir. Ancak eğer rijitliği az olan bir kat varsa bu kat daha fazla deplasman yapar ve bu kat yumuşak kat olarak adlandırılır (TBDY, 2018). Yumuşak kat, tüm enerjinin tek katta yoğunlaşmasıdır. Yumuşak kat oluşumuna neden olan 3 durum zemin katların üst katlara göre yüksek tasarlanması, üst katlardaki duvar alanlarının fazla olması ve yapıda ağır çıkmalar oluşturulmasıdır (TBDY, 2018). Ülkemizde rastlanan en yaygın hasar, yumuşak ve zayıf kat oluşumundan kaynaklanmaktadır (Yaşa, 2006). TBDY (2018)’de B2 tipi düzensizlik olarak geçmektedir.

Yumuşak kat bulunan betonarme binalarda tipik olarak karşılaşılan deprem hasarları, üst katların alt kattaki yumuşak kat üzerine çökmesi şeklinde gerçekleşir. Bu durum, binanın toptan göçmesiyle sonuçlanır ve yapının kullanılamaz hale gelmesine neden olur. Bu tip hasarlar sonucunda, binanın yıkılıp yeniden inşa edilmesi gerekmektedir (Özmen, 2002).

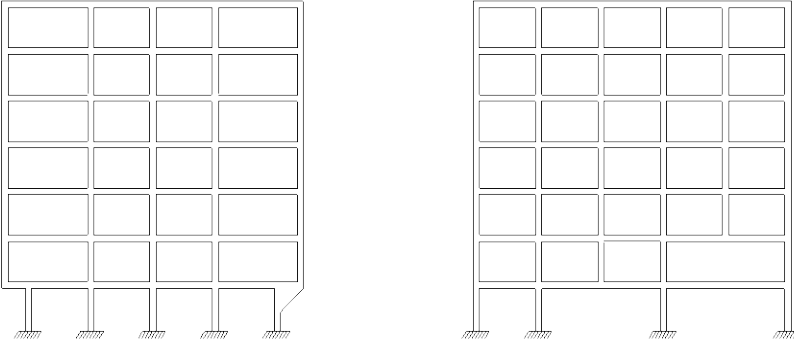
Yumuşak kat oluşumu, yapı taşıyıcı sistemlerinin katlar arasında farklı özelliklere sahip olmasından kaynaklanabilir. Örneğin, kat yüksekliğinin farklı olması gibi faktörler etkili

olabilir. Ayrıca, taşıyıcı sistemle ilişkilendirilmeyen bölme duvarlarının miktarının değişmesi de yumuşak kat oluşumuna neden olabilir. Özellikle binaların giriş katlarında yer alan mahalelerde, mağaza, restoran, banka gibi ticari alanlar olduğunda, dolgu bölme duvarları genellikle kullanılmaz. Bu durumda giriş katı, yanal ötelenmeler açısından üst katlara kıyasla daha zayıf olur (Tezcan, 2007).

2.1.6. Düşey Taşıyıcı Süreksizliği (B3 Tipi Düzensizlik)

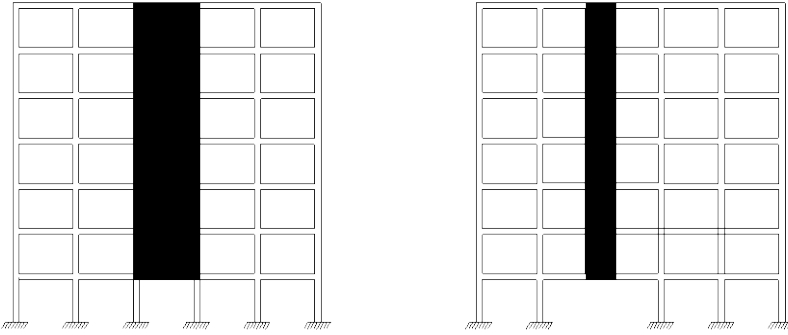
Binalara etkiyen düşey yüklerin aynı doğrultudaki bir iletim ağı vasıtasıyla temele aktarılması yapı güvenliği açısından hayati önem taşımaktadır. Kolon ve Perdelerin bazı katlarda kaldırılması veya aynı doğrultuda olmaksızın konumlandırılması düşey taşıyıcının süreksizliği olarak tanımlanmaktadır. TBDY (2018)'de B3 tipi düzensizlik olarak geçmektedir (Şekil 4, Şekil 5).

Şekil 4. Düşey Elemanların Süreksizliği (B3 Tipi Düzensizlik)

Kaynak: (TBDY, 2018)

Şekil 5. Düşey Elemanların Süreksizliği (B3 Tipi Düzensizlik)

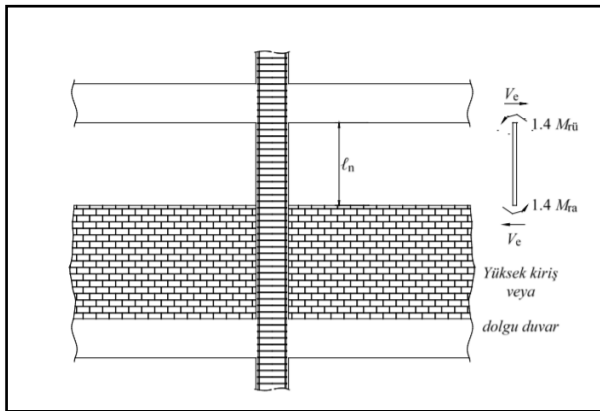

Kaynak: (TBDY, 2018)

2.1.7. Kısa Kolon Etkisi (C1 Tipi Düzensizlik)

Kısa kolonlar, taşıyıcı sistem elemanları olan kolon veya perdeler ile dolgu duvarlar arasında bırakılan boşluklar nedeni ile oluşabilmektedir (TBDY, 2018). Genellikle bodrum katlardan içeriye güneş alınması için açılan bant pencereler sebebiyle oluşan bu durum, kolonun dolgu duvarla devam eden ve etmeyen kısmının rijitliğinin farklı oluşundan kaynaklanmaktadır (Çatal, 2019). TBDY (2018)'de C1 tipi düzensizlik olarak geçmektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Kısa Kolon Oluşumu (C1 Tipi Düzensizlik)

Kaynak: (TBDY,2018)

2.1.8. Zayıf Kolon – Güçlü Kiriş (C2 Tipi Düzensizlik)

Bir yapıda hasar oluşacaksa bu hasarın kolonlardan önce kirişlerde oluşması istenir. Çünkü herhangi bir kolonun yıkılması tüm yapıyı etkileyen bir durumdur. Kirişlerin kolonlardan daha güçlü tasarlanması yapıda zayıf kolon-güçlü kiriş düzensizliğini oluşturur. TBDY (2018)'de C2 tipi düzensizlik olarak geçmektedir (TBDY, 2018).

2.1.9. Çekiçleme Etkisi (C3 Tipi Düzensizlik)

Farklı betonarme iskelet yapılar arasında deprem durumunda binanın salınımına imkân veren bir derz boşluğu bulunmalıdır. Bu boşluğun yetersiz olduğu durumlarda farklı yapılar farklı dinamik hareketler göstereceğinden çarpışarak çekiçleme etkisine sebep olmaktadır. Ülkemizde konut stoğunun büyük kısmını oluşturan bitişik nizam yapılar, çekiçleme etkisi dolayısıyla yapıların hasar görmesine hatta çökmesine neden olmaktadır (Çaycı, 2012). TBDY (2018)'de C3 tipi düzensizlik olarak geçmektedir.

2.2. Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Hasarların Belirlenmesi

6 Şubat 2023 depreminde, yapılardaki hasar ve göçme nedenlerinden biri, zemin katlarındaki ticari mekanlarda dolgu duvarlarının olmayışı olarak değerlendirilmiştir. Dolgu duvarların taşıyıcı sistem davranışına belirli deprem seviyelerine kadar dayanım ve rijitlik bakımından katkı sağladığı deneysel çalışmalarla gösterilmiştir. Zemin katlarında ticari mekanlar bulunan binalarda zayıf kat düzensizliği ortaya çıkmaktadır. Bir aks üzerindeki kolonların arasında boydan boya açılan ve kat yüksekliğine göre yüksekliği az olan bant pencerelerin kolonlarda kısa kolon davranışına neden olmaktadır. Kısa kolon hasarları da ağır hasarlı yapılarda görülmektedir (IMO, 2023). Hatay-Payas ilçe merkezi, Malatya, Kahramanmaraş Pazarcık, Diyarbakır kent merkezinde yıkılan ve ağır hasar alan yapıların giriş-zemin

katları ticari faaliyetler için kullanılan yapılar olduğu, bu tür yapılarda kısa kolon ve yumuşak kat etkisi olduğu belirtilmiştir. Hatay-Payas ilçe merkezinde giriş-zemin katları ticari faaliyetler için kullanılan yapılarda, ticari fonksiyonlar için yapılan müdahalelerde kolonların kesildiği ve yapısal değişikliklerin yapıldığı dile getirilmiştir (MO, 2023).

Bitişik nizamda inşa edilmiş yapıların kat seviyelerinin farklı olması da göçme nedenlerinden biridir (İTÜ, 2023). Kahramanmaraş Pazarcık'ta bitişik yapı düzeninde inşa edilmiş 6-8 katlı yapılarda, yapılarda gerçekleşen salınım nedeniyle çekişleme etkisinin olduğu gözlemlenmiştir (MO, 2023).

Göçme nedenlerinden biri de, taşıyıcı sistemde rijitliğin düzensiz dağılımından kaynaklanan büyük burulma etkileridir. Burulma düzensizliği, perde gibi daha rijit düşey taşıyıcı elemanların bir tarafta yığılı olması, ve çerçeve süreksizliğinden kaynaklanmaktadır (IMO, 2023).

6 Şubat 2023 Depremi sonrasında İMO, MO ve İTÜ'nün hazırladığı raporlar ve TBDY 2018'yer alan düzensizliklerden içerik analizi yöntemi ile taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasarlar belirlenerek değerlendirilmiştir. Bu hasarlara ek olarak deprem bölgelerinde (Gaziantep ili özelinde, İslahiye ve Nurdağı) gözlemlenmiş ve saptanmış olan hasarlar da ilave edilecektir. Yapılacak alan çalışmasında ağır hasarlı binaların değerlendirilmesinde, Tablo 1'de belirlenmiş 14 adet taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasar türü kullanılacaktır.

Tablo 1. Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Hasarlar

	TBDY, 2018	İMO, 2023	İTÜ, 2023	MO, 2023	Ekler
1. Plandaki Çıkmalar					
1.1.Çıkma Alanının Kat Brüt Alanının %20'nden fazla olması	+	-	-	-	
1.2.Çıkmaların Plandaki Düzensizliği	-	-	-	-	+

2.Döşemelerdeki Süreksizlik					
2.1.Döşeme Boşluğu Toplamının Kat Brüt Alanının 1/3'ünden Fazla Olması	+	-	-	-	
2.2.Boşluklardaki Düzensizlik	+	-	+	-	
3.Simetrik Olmayan Geometri (Burulma Etkisi)	+	+	+	-	
4.Komşu Katlar Arası Dayanım Düzensizliği (Zayıf Kat)	+	+	+	+	
5.Komşu Katlar Arası Rijitlik Düzensizliği (Yumuşak Kat)	+	+	+	+	
6.Düşey Elemanların Süreksizliği	+	+	-	-	
7.Kısa Kolon Etkisi					
7.1.Asma Katlar			+	+	
7.2.Bant Pencere Oluşumları	+	+	+	-	
8. Zayıf Kolon- Güçlü Kiriş Düzensizliği	+	-	-	-	
9. Çekiçleme Etkisi	-	-	-	+	
9.1.Yetersiz Derz Genişliği	-	-	-	-	
9.2. Yanlış Derz Detayı	-	-	-	-	+
9.3. Bitişik Nizam Binalardaki Farklı Kat Seviyeleri	-	-	+	-	

2.3.Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Hasarların Gaziantep Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi (Alan Çalışması)

Alan çalışması kapsamında, 6 Şubat 2023 Depremi sonrası aynı zamanda hasar tespiti yapılmış 20 adet ağır hasarlı ve zemin katı ticari amaçlı olarak kullanılan bina, içerik analizi yöntemi ile belirlenmiş taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasar türleri açısından analiz edilmiştir.

Analiz edilen ağır hasarlı yapıların sahip olduğu taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasarların değerlendirilmesi için nesnel bir yöntem kullanılmıştır. Önerilen değerlendirme yöntemi

kapsamında, çalışma kapsamında ele alınan 20 adet ağır hasarlı olarak tespit edilmiş bina, belirlenen taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasar türlerinin var olup, olmama veya kısmen olma durumuna göre puanlandırılmıştır. Yapılarda var olan taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasar türü 2 puan, kısmen var olan 1 puan, var olmayan hasar türü de 0 olarak puanlandırılmıştır.

Tablo 2, 3, 4, 5 ve 6’da çalışma kapsamında ele alınan ve Gaziantep Nurdağı Bölgesinde hasar tespiti yapılmış ağır hasarlı binaların belirlenen taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasar türleri açısından değerlendirmesi görülmektedir.

Tablo 2. B-1, B-2, B-3 ve B-4 Binalarının Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Hasar Türleri Açısından Değerlendirilmesi

TAŞIYICI SİSTEMDEN KAYNAKLI HASAR NEDENLERİ	B-1	B-2	B-3	B-4
FOTOĞRAF				
HASAR SINIFI	Ağır	Ağır	Ağır	Ağır
1 Planlılık Çatılamaz				
1.1 Çatıdan Alınan Kat Bezi Alınan %20’den Fazla Olmaz	1	2	0	2
1.2 Çatıdan Alınan Planlılık Düzlemsizliği	2	2	2	2
2 Dış duvarlarda Sırtaklılık				
2.1 Dış duvar Bölgeci Toplam Kat Bezi Alınan 1/3’den Fazla Olmaz	0	0	0	0
2.2 Bölgeci Sırtaklılık Düzlemsizliği	0	0	0	0
3 Sırtaklılık Olmayan Gıcırdağı (Bazı duvarlar Etkisi)	2	2	1	2
4 Kırık Kollar Arası Düzlemsizliği (Zayıf Kat)	2	2	2	2
5 Kırık Kollar Arası Düzlemsizliği (Yanarak Kat)	2	2	0	2
6 Dış duvarların Sırtaklılığı	0	0	0	0
7 Kırık Kollar Etkisi				
7.1 Arama Kollar	0	0	0	0
7.2 Basit Pencere Olmazdan	1	1	2	2
8 Zayıf Kollar - Güçlü Kırık Düzlemsizliği	0	1	0	2
9 Çekilme Etkisi				
9.1 Yatay Düz Çekilme	0	0	0	2
9.2 Yatay Düz Uygulama	0	0	0	2
9.3 Bütünleşik Düzlemsizlikli Fazla Kat Seviyesi	0	0	0	2

Tablo 3. B-5, B-6, B-7 ve B-8 Binalarının Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Hasar Türleri Açısından Değerlendirilmesi

TAŞIYICI SİSTEMDEN KAYNAKLI HASAR NEDENLERİ	B-5	B-6	B-7	B-8
FOTOĞRAF				
HASAR SINIFI	Ağır	Ağır	Ağır	Ağır
1 Planlılık Çatılamaz				
1.1 Çatıdan Alınan Kat Bezi Alınan %20’den Fazla Olmaz	0	2	2	2
1.2 Çatıdan Alınan Planlılık Düzlemsizliği	2	2	2	2
2 Dış duvarlarda Sırtaklılık				
2.1 Dış duvar Bölgeci Toplam Kat Bezi Alınan 1/3’den Fazla Olmaz	0	0	0	2
2.2 Bölgeci Sırtaklılık Düzlemsizliği	1	0	2	2
3 Sırtaklılık Olmayan Gıcırdağı (Bazı duvarlar Etkisi)	1	1	2	1
4 Kırık Kollar Arası Düzlemsizliği (Zayıf Kat)	2	2	2	2
5 Kırık Kollar Arası Düzlemsizliği (Yanarak Kat)	2	2	2	2
6 Dış duvarların Sırtaklılığı	0	1	2	2
7 Kırık Kollar Etkisi				
7.1 Arama Kollar	0	2	2	0
7.2 Basit Pencere Olmazdan	1	2	2	0
8 Zayıf Kollar - Güçlü Kırık Düzlemsizliği	0	2	2	2
9 Çekilme Etkisi				
9.1 Yatay Düz Çekilme	0	2	0	2
9.2 Yatay Düz Uygulama	0	2	0	2
9.3 Bütünleşik Düzlemsizlikli Fazla Kat Seviyesi	0	0	0	0

Tablo 4. B-9, B-10, B-11 ve B-12 Binalarının Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Hasar Türleri Açısından Değerlendirilmesi

TAŞIYICI SİSTEMDEN KAYNAKLI HASAR NEDENLERİ	B-9	B-10	B-11	B-12
FOTOĞRAF				
HASAR SINIFI	Ağır	Ağır	Ağır	Ağır
1 Plandaki Çıkıntılar				
1.1 Çıkıntı Alanının Kat Başı Alanının %20'sinden Fazla Olması	0	2	0	0
1.2 Çıkıntının Plandaki Düzensizliği	0	2	0	2
2 Döşemelerdeki Sürteksizlik				
2.1 Döşeme Boşluğu Toplamının Kat Başı Alanının 1/3'sünden Fazla Olması	0	0	0	0
2.2 Boşluklardaki Düzensizlik	0	2	0	0
3 Simetrik Olmayan Geometri (Burulma Etkisi)	1	2	0	0
4 Komşu Katlar Arası Dayanım Düzensizliği (Zayıf Kat)	2	2	2	2
5 Komşu Katlar Arası Rijitlik Düzensizliği (Yumuşak Kat)	2	2	2	2
6 Dişeyi Elemanların Sürteksizliği	0	0	0	0
7 Kısır Kolen Etkisi				
7.1 Asma Katlar	2	2	0	0
7.2 Basit Pasarele Oturma Salonları	2	2	2	2
8 Zayıf Kolen - Güçlü Kiriş Düzensizliği	0	0	1	0
9 Çekişme Etkisi				
9.1 Yetersiz Düzey Gengşliği	0	0	0	0
9.2 Yetersiz Düzey Uygulanması	0	2	0	2
9.3 Ritmik Nizam Binalardaki Fazla Kat Seviyesinden	0	2	0	0

Tablo 5. B-13, B-14, B-15 ve B-16 Binalarının Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Hasar Türleri Açısından Değerlendirilmesi.

TAŞIYICI SİSTEMDEN KAYNAKLI HASAR NEDENLERİ	B-13	B-14	B-15	B-16
FOTOĞRAF				
HASAR SINIFI	Ağır	Ağır	Ağır	Ağır
1 Plandaki Çıkıntılar				
1.1 Çıkıntı Alanının Kat Başı Alanının %20'sinden Fazla Olması	0	2	2	0
1.2 Çıkıntının Plandaki Düzensizliği	2	2	2	1
2 Döşemelerdeki Sürteksizlik				
2.1 Döşeme Boşluğu Toplamının Kat Başı Alanının 1/3'sünden Fazla Olması	0	0	0	0
2.2 Boşluklardaki Düzensizlik	0	0	0	0
3 Simetrik Olmayan Geometri (Burulma Etkisi)	2	2	0	0
4 Komşu Katlar Arası Dayanım Düzensizliği (Zayıf Kat)	2	2	2	2
5 Komşu Katlar Arası Rijitlik Düzensizliği (Yumuşak Kat)	2	2	2	2
6 Dişeyi Elemanların Sürteksizliği	0	0	0	0
7 Kısır Kolen Etkisi				
7.1 Asma Katlar	0	2	2	0
7.2 Basit Pasarele Oturma Salonları	2	2	2	2
8 Zayıf Kolen - Güçlü Kiriş Düzensizliği	0	0	0	0
9 Çekişme Etkisi				
9.1 Yetersiz Düzey Gengşliği	0	0	0	0
9.2 Yetersiz Düzey Uygulanması	0	0	0	0
9.3 Ritmik Nizam Binalardaki Fazla Kat Seviyesinden	0	0	0	0

Tablo 6. B-17, B-18, B-19 ve B-20 Binalarının Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Hasar Türleri Açısından Değerlendirilmesi

TAŞIYICI SİSTEMDEN KAYNAKLI HASAR NEDENLERİ		B-17	B-18	B-19	B-20
FOTOĞRAF					
HASAR SINIFI		Ağır	Ağır	Ağır	Ağır
1 Plandaki Çıkmlar					
1.1 Çıkma Alanının Kat Brüt Alanının %20'nden Fazla Olması		2	2	2	2
1.2 Çıkma Alanı Plandaki Düzlemsizliği		2	2	2	2
2 Değerlendirildiği Sırtak Sırtak					
2.1 Değerlendirildiği Sırtak Sırtak Alanının 1/3'ünden Fazla Olması		0	0	0	0
2.2 Sırtak Sırtak Düzlemsizliği		1	1	1	0
3 Sırtak Sırtak Alanının Güzartısı (Düzlemsiz Etkisi)		2	2	2	2
4 Kırma Kırma Alanı Değerlendirildiği (Zayıf Kat)		2	2	2	2
5 Kırma Kırma Alanı Değerlendirildiği (Yanlış Kat)		2	2	2	2
6 Değerlendirildiği Sırtak Sırtak		2	0	2	0
7 Kırma Kırma Etkisi					
7.1 Azalma Kırma		0	0	0	0
7.2 Brüt Pencere Oturma Alanı		2	1	2	2
8 Zayıf Kırma - Çeşitli Kırma Düzlemsizliği		1	0	2	0
9 Çıkma Alanı Etkisi					
9.1 Yetmez Derz Genişliği		0	0	2	0
9.2 Yetmez Derz Uygulanması		2	0	2	0
9.3 Bütük Nizam Bütükteki Fazlı Kat Seviyesi		0	0	0	0

3. BULGULAR

Alan çalışması kapsamında, 6 Şubat 2023 Depremi sonrası Gaziantep Nurdağı Bölgesinde aynı zamanda hasar tespiti yapılmış, zemin katı ticari amaçlı olarak kullanılan ağır hasarlı 20 adet binanın belirlenen taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasar türleri açısından puanlama yöntemi ile değerlendirilmesi sonucu her bir hasar türünün karşılaşılan oranı belirlenmiştir (Tablo 7). Bu değerlendirme sonucu ağır hasarlı binalarda en fazla karşılaşılan taşıyıcı sistem tasarımı kaynaklı hasar türleri belirlenmiştir.

Tablo 7. Zemin Katı Ticari Amaçlı Kullanılan Ağır Hasarlı Binalarda Taşıyıcı Sistem Tasarımı Kaynaklı Hasar Türlerinin Görülme Oranı

	Toplam Puan	%
(a)	(b)	(c)
1. Plandaki Çıkmlar		
1.1.Çıkma Alanının Kat Brüt Alanının %20'nden fazla olması	25	63*

1.2.Çıkmaların Plandaki Düzensizliği	35	88
2.Döşemelerdeki Süreksizlik		
2.1.Döşeme Boşluğu Toplamının Kat Brüt Alanının 1/3'ünden Fazla Olması	2	5
2.2.Boşluklardaki Düzensizlik	10	25
3.Simetrik Olmayan Geometri (Burulma Etkisi)	27	68
4.Komşu Katlar Arası Dayanım Düzensizliği (Zayıf Kat)	40	100
5.Komşu Katlar Arası Rijitlik Düzensizliği (Yumuşak Kat)	38	95
6.Düşey Elemanların Süreksizliği	9	23
7.Kısa Kolon Etkisi		
7.1.Asma Katlar	12	30
7.2.Bant Pencere Oluşumları	34	85
8. Zayıf Kolon- Güçlü Kiriş Düzensizliği	13	33
9. Çekiçleme Etkisi		
9.1.Yetersiz Derz Genişliği	8	20
9.2. Yanlış Derz Detayı	14	35
9.3. Bitişik Nizam Binalardaki Farklı Kat Seviyeleri	4	10

$*(b/40) \times 100 = (25/40) \times 100 = 63$ (İlgili hasarın tüm binalarda bulunması durumunda toplam puan 40 olacağı için, 20 binada ilgili hasarın var olma durumuna göre alınan toplam puan 40 puana bölünerek, yüzdelik haline dönüştürülmektedir).

Tablo 7'de de görüldüğü üzere, hasar tespiti, analiz ve değerlendirmesi yapılmış 20 adet ağır hasarlı yapının tamamında komşu katlar arası dayanım düzensizliği (zayıf kat), 18 adedinde de komşu katlar arası rijitlik düzensizliği (yumuşak kat) olayı bulunmaktadır. 6 Şubat 2023 Depremi sonrası tüm Deprem Bölgelerinde, zemin katları ticari amaçlı olarak kullanılan yapıların büyük ölçüde göçtüğü ve ağır hasar aldığı deprem sonrası hazırlanan raporlarda da görülmektedir. Bu durumun zayıf kat ve yumuşak kat olayına sebep olduğu görülmektedir. 3. sıradaki en önemli hasar nedeni olarak çıkmaların plandaki düzensizliği tespit edilmiştir. İlgili hasar nedenine %88 oranında rastlanmıştır. TBDY'de çıkma alanının kat brüt alanının %20'sinden fazla olmaması yönünde hüküm bulunmaktadır, ancak binanın stabilitesi düşünüldüğünde binanın geometrisi de önem kazanmaktadır ve çıkmaların planda düzensizliği binanın

ağırlık merkezinin konumunun değişmesine neden olacaktır. Dördüncü sıradaki en önemli hasar nedeni de bant pencere oluşumlarıdır ve %85 oranında rastlanmıştır. Bant pencere oluşumları zemin katı ticari amaçla kullanılan binalarda sıklıkla karşımıza çıkan bir durumdur.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan alan çalışması ve 6 Şubat Depremi sonrası hazırlanan ön inceleme raporlarının değerlendirilmesi sonucunda, zemin katı farklı amaçlarla kullanılan yapıların; zayıf kat, yumuşak kat ve kısa kolon oluşumuna neden olduğu görülmüştür. Ticari amaçlı binaların konutlardan ayrılarak, katlardaki yükseklik farkının ortadan kaldırılması hasar ve göçme olaylarını azaltacaktır. Bunu önlemenin yolu, imar planlarında ticari fonksiyonların konutlar ile aynı binalarda olmasını ortadan kaldırarak, ticari fonksiyonlar ile konutların ayrı binalarda tasarlanmasını sağlamaktır.

Bitişik nizam yapılarda yetersiz derz genişlikleri ve farklı kat yükseklikleri de hasar nedenleri arasındadır. Bitişik nizam binalarda bırakılacak yeterli derz genişlikleri, binaların salınımına imkan sağlayacak esnek derz malzemeleri ve bitişik nizam binalarda kat yüksekliklerinin farklılaşmasını önlemek, bu nedenlerle oluşan hasarları azaltacaktır.

Burulma etkisine neden olan simetrik olmayan geometri ise, tasarımcıların özellikle dikkat etmesi gereken bir konudur. Taşıyıcı sistem elemanlarının konumu, özellikle perde duvarların büyük kısmının bir yönde olması durumu, binanın ağırlık merkezinin kaymasına neden olmakta ve burulma düzensizliği ortaya çıkmaktadır. Taşıyıcı sistem tasarımında, düşey taşıyıcı elemanlarının özellikle perde duvarların her iki yönde eşit dağılması burulma düzensizliğini engelleyecek ve hasarları azaltacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, M. Tolga. “Depreme Dayanıklı Yapı Tasarımı Eğitimi Yaklaşımı”. Kocaeli Deprem Sempozyumu, 23-25 Mart 2005, Kocaeli, 586-592.
- Celep, Z.& Kumbasar, N. (2007). Depremi Yapılar Üzerindeki Etkileri ve Yapısal Tasarım İlkeleri. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 13(1), 37-44.
- Çatal, H.H.(2019). “Deprem Nedeniyle Binalarda Oluşan Hasarlar” *SETSCI Conference Proceedings*, 19.21. 310-315.
- Çaycı, B.T. (2012). Simav depremi sonrası bina yapısal özellikleri ile hasar seviyesi ilişkisinin araştırılması Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) “6 Şubat 2023 04.17 Mw 7,8 Kahramanmaraş, Hatay ve 13.24 Mw 7,7 Kahramanmaraş Depremleri Ön İnceleme Raporu” İstanbul.
- Özmen, B. (2002). “İstanbul İli İçin Deprem Senaryosu” Türkiye Mühendislik Haberleri, 1.417, 23-28.
- TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası (IMO). “6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Pazarcık Ve Elbistan Depremleri Ön Değerlendirme Raporu”: IMO.
- TMMOB Mimarlar Odası. “6 Şubat 2023 Depremleri Tespit Ve Değerlendirme Raporu”: MO.
- Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği (TBDY) 2018. Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Yaşa, S. (2006). “1998 Ceyhan Depremi, Depremde Hasar Gören Yapılar ve Güçlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

ALANYA ERAY ERDEM EVİ ÖRNEĞİNDE GELENEKSEL TÜRK EVİNİN GÜNCEL KULLANIMA UYARLANMASI

Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN¹

Ayşe AKILLI²

1. GİRİŞ

Kültürel miras, toplumu geçmişi ile alakalı olarak onu kimliklendiren, günümüze kadar süreklilikle ulaşan ve evrensel niteliği olan bütün somut ve soyut varlıklar bütünüdür. Kültürel Mirasın korunması ile insanların deneyimleri ve geleneklerinin gelecek nesillere aktarılması sağlanırken, geleceğin geçmiş üzerine sağlam temeller üstüne inşası sağlanmaktadır (Ünal, 2014). Deneyimler ve geleneklerin gelecek nesillere aktarılması konusundaki en önemli araçlardan birisi de geleneksel evlerdir. Kültürün mekâna yansımalarının güçlü araçlarından biri olan geleneksel evler (Rapaport,2004), ülkemizde büyük bir zenginlik sergilemektedir. Bu yapılar tarihi, kültürel, teknik, estetik açıdan önemli belgelerdir ve korunmalıdır (Kuban, 1962).

Zamanla, toplumların sosyo-kültürel ve ekonomik yapısındaki değişimine koşut olarak, geleneksel ev kullanıcılarının yaşam biçimi, konfor istekleri de değişmektedir (Akın ve ark., 2018). İşlevsel ve fiziksel yönden kullanıcıyı zorlayan ve en son olarak da kullanıcısı kaybeden geleneksel

¹ Doç.Dr., (Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü) adobecean@ktun.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9354-0791.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, (Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı) ayseaakilli@gmail.com , ORCID: 0000-0001-6133-2453.

evlerin hızla yıprandıkları görülmektedir. Bu nedenle kullanıcısını kaybetmeden güncel hayata adapte edilebilen geleneksel evlerin kalıcı olması sağlanmalıdır. Zira Venedik Tüzüğü Madde 4'te anıt korumadaki temel tutumun kalıcılık ve sürekliliğin sağlanması olduğu vurgulanmaktadır. Kalıcılık anıtın kendi işlevi ile sağlanamadığı takdirde Tüzüğün 5. Maddesine göre anıtın sürekliliğinin sağlanması için toplum yararına işlev değişikliğine de izin verilebilmektedir (html-1). Anıtların yeni işlevle geleceğe aktarılmalari konusunda bir çok yayın ve uygulama bulunmaktadır (Onat, 1990) (Özalp, 2000) (Kaşlı, 2009) (İnan, 2013) (Aydın, 2014) (Kuyrukçu ve Yıldız Kuyrukçu, 2017) (Tuğlu Karslı ve Aytıs, 2018) (Kıvılcım, 2019) (Bahar ve Kurak, 2021) (Yılmaz Erkovan, 2021) (Öztürk ve ark., 2022) (Süphanoglu ve ark., 2022). Ancak anıtın çevresel koşulları müsaitse ve halen yapıldığı dönemindeki işlevi ile kullanılabilecekse, tabii ki yapının işlevinin değiştirilmeden korunması uygun olur. Geleneksel ev bina programı, konforu ile güncel bir kullanıma uyarlanabiliyor, güncel yaşam konforlarına cevap verebilecek hale getirilebiliyorsa yine aynı işlevi ile restore edilmelidir. Yapılan çalışma sonunda yapının planı, yapım tekniği, malzemesi, cephe ve süsleme kütle özellikleri değiştirilmemeli ve zarar görmemelidir. Özellikle 2. Grup tarihi eser olarak tescillenmiş yapılarda iç mekanda yeni düzenlemeye izin verilebilmektedir (Ahunbay, 2004). Ancak bu düzenleme yapılırken yapının tarihi, kültürel, estetik değerler çerçevesinde belge olma özelliğini kaybettirmemelidir.

Çalışma kapsamında Alanya kent merkezindeki, eskimiş ve kullanım dışı kalmış, geleneksel bir evin, ailenin isteği üzerine aslına uygun olarak yapılan restorasyonu ve güncel hayata adaptasyonunu konu edilmiştir. Yapının 2011-2013 yılları arasında Müne Mimarlık tarafından rölöve, restitüsyon ve restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Literatür çalışması, rölöve, restitüsyon ve restorasyon çizim ve fotoğrafları ile çalışma analiz

edilecektir. Çalışmada özgün işlevi ve özgün hali korunan bir geleneksel evin restorasyon adımları anlatılarak başarılı bir çalışmanın genel hatları çizilecektir. Sonuçta, kentsel bellekte önemli yeri olan bir geleneksel evin, güncel yaşama hazır şekilde kullanılamaya sunulabileceğinin bir örneği verilmiş olacaktır.

2. ERAY ERDEM EVİ

Eray Erdem Evi, Antalya ili Alanya ilçesi Şekerhane Mahallesi 258 Ada 269 parselde yaklaşık olarak 652 metrekarelik bir alanda bulunmaktadır (Şekil 1). Yapı sahibi olan Alanya Ticaret Odası Başkanı Eray ERDEM beyin isteği ile restore edilmek suretiyle 2011 yılında Müne Mimarlık tarafından projelendirilmeye başlanılmıştır ve 2013 yılında restorasyon çalışması tamamlanmıştır. Bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere bahçe içinde, üç katlı kâgir bir yapıdır (Şekil 2). İç sofalı bir plan tipine sahiptir. Yapıya bahçeden, bodrum kata kuzeydoğu cephesinden ve yine aynı cephedeki merdivenle çıkılarak zemin kata olmak üzere iki girişi ile girilebilmektedir. Bodrum katın kuzeybatıdan bulunan iki mekanının direk yoldan girişleri mevcuttur. Yapının bodrum katta gedey (ahır) ve servis mekanları, zemin ve birinci katta ise yaşamın sürdürüldüğü mutfak, ıslak mekanlar ve odalar bulunmaktadır. Yapı zamanın ve bakımsızlığın etkisiyle yer yer yıkılmış ve uzunca bir süre harabe durumda kaderine terk edilmiştir. Restorasyon sonrasında yapı bugün kendi orijinal işlevi olan konut işlevi ile hayatına devam etmektedir.

Şekil 1.a-Türkiye ve Alanya'nın konumu; b-Alanya'da Eray Erdem Evinin Konumu

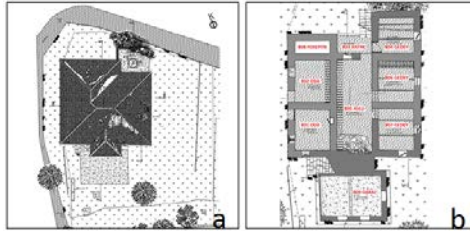

(Google Earth 10.10.2023 tarihli fotoğrafı üstüne işlenmiştir).

2.1.Rölöve

Yapının bodrum katı sofadan dağılan 3 gedey (ahır) ve diğer iki odadan oluşmaktadır (Şekil 5.b). Bodrum kata kuzey doğu açısından dokuz basamaklı bir merdivenle ulaşılabilir. Yapı plan tipi olarak iç sofalı plan yani karniyarık plan tipi olarak gözlemlenmektedir fakat B01 VE B02 no'lu odaların girişi sofadan değil bahçeden, B-04 nolu gedeye de sofa girişinin yanından verilmiştir. Geleneksel Türk evlerinde olduğu gibi esas katı üst kat oluşturmaktadır. Bodrum kat; depolama ve gedey (ahır) mekanlarından oluşmaktadır. Bodrum katın güney batısında sofaya bitişik olarak bir garaj eklenmiştir. Bodrum katta zemin tümüyle taş kaplı, duvarlar sıvasız ve tavanlar ahşap kirişlemelidir. Bodrum kat duvarlarını 70 cm kalınlığında, arası hatıllı doğal taş duvar şeklinde yapılmıştır.

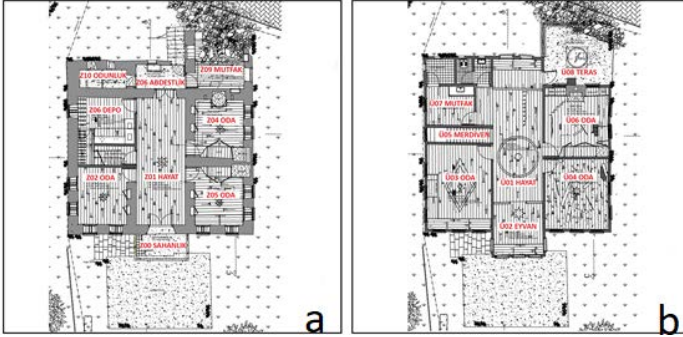
Şekil 5.a--Eray Erdem Evi Rölöve Vaziyet Planı; 5.b- Bodrum Kat Rölöve Planı

(Bütün çizimler Müne Mimarlık-Emine CİMRİN KOÇAK arşivine ait olup, üzerine düzenlemeler yapılmıştır.)

Yapının zemin katına erişim, kuzey doğu cephedeki bodrum kat girişinin üstünden zemin kata ulaşan merdivenle gerçekleşmektedir (Şekil 6.a). Girişte Z06 abdestlik bölümünün kuzeyinde Z10-odunluk ve Z09 mutfak mekanları bulunmaktadır. Bu kısımda yapının kuzey doğu bölümünde kalan Z09 mutfak mekanının doğu köşesinden yıkılmış durumdadır.

Şekil 6.a- Eray Erdem Evi Rölöve Zemin Kat Planı; 6.b-Birinci Kat Planı

Yapıda Z06 abdestlik bölümünden iki kanatlı ahşap bir kapı ile Z01 hayat (sofa) bölümüne ulaşılabilir (Şekil 6.a). Yapı orta sofanın güney doğusunda ve kuzey batısında sıralanan ikişer odalardan ibarettir. Odalardan Z04’de ocak bulunurken, yine aynı şekilde Z04 ve Z05’de yüklükler bulunmaktadır. Z06 ve Z02 no’lu odalar arasında birinci kata erişimi sağlayacak bir merdiven bulunmaktadır. Z01 hayat mekanının güney batı bölümünde iki kanatlı ahşap kapı ile çıkılabilen küçük bir sahanlık (balkon) bulunmaktadır. Zemin katın tüm duvarları 70 cm kalınlığında yğma taş duvar, tüm zeminler ve tavanlar ahşap kaplamalıdır. Tüm kapı ve pencereler ahşap doğramadır.

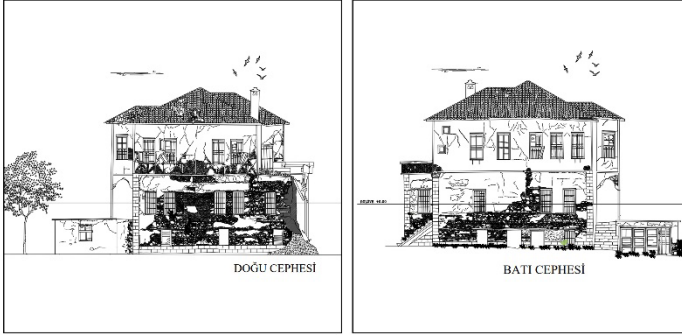
Yapının birinci katına Ü05 no’lu merdivenle ulaşılabilir (Şekil 6.b). Ü01 no’lu hayattan (sofa), Ü06 no’lu yüklük ve ocak detaylı odaya, Ü03 ve Ü04 no’lu odalara, Ü07 no’lu mutfığa ve bu bölüm içerisinden banyo mekanına, tuvalete, Ü02 no’lu alttaki sahanlık kadar çıkması olan eyvana ve

Ü08 üzeri açık terasa erişilebilmektedir. Terasın doğu bölümü yıkılmış durumdadır. Hayatın (sofanın) etrafında yer alan merdiven ve odalar özgündür. Zemin katın tüm duvarları 18 cm kalınlığında ahşap taşıyıcılı ve bağdadi sıvalı, tüm zeminler ve tavanlar ahşap kaplamalıdır. Tüm kapı ve pencereler ahşap doğramadır (Şekil 7-9).

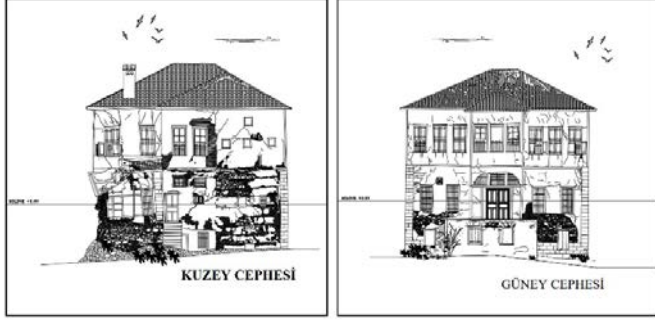
Şekil 7. Eray Erdem Evi Cephe fotoğrafları 7.a-Güneydoğu Cehpe;

7.b- Kuzeydoğu Cephe; 7.c-Kuzey Cephe

Şekil 8. Eray Erdem Evi Cephe Rölöve Çizimleri. Doğu, Batı, Kuzey ve Güney Cephesi

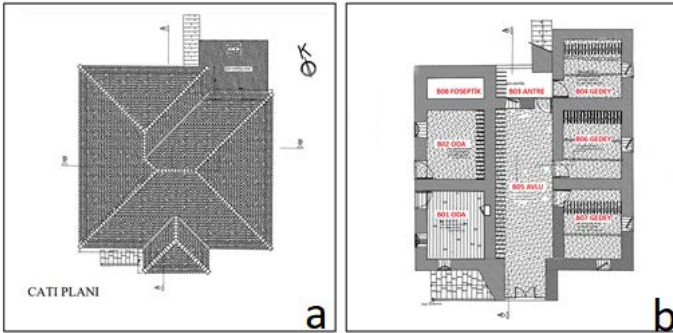

Şekil 9. Eray Erdem Evi Kesitleri; A-A, B-B ve C-C Kesiti

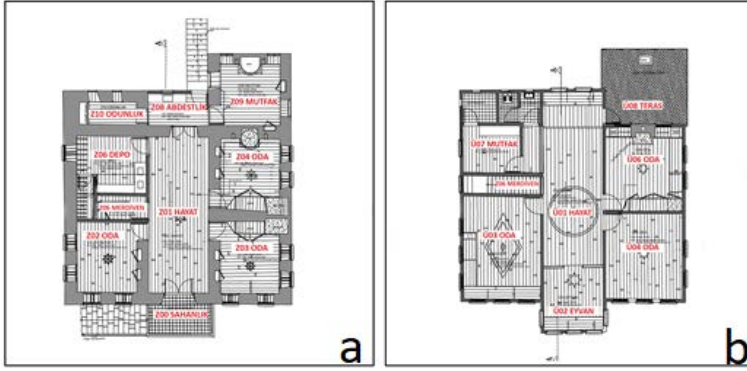
2.2.Restitüsyon

Şekil 10a- Eray Erdem Evi Restitüsyon Vaziyet Planı; 10b- Restitüsyon Bodrum Kat Planı

Yapı malzemesi ve bodrum kat girişini kapatmasından, yapının özgün kullanımında garaj mekanının sonradan yapıldığı anlaşılmıştır. Üst kat planında bulunan terasın uzun yıllardır kullanıldığı anlaşılmakta olup restitüsyon projesinde yer almıştır. Yapının bodrum katı restitüsyon projesinden anlaşılabacağı üzere mekanlarda herhangi bir değişiklik yapılmadan, muhdes olduğu anlaşılan garaj eklentisi kaldırılmış çift kanatlı kapısı açılmıştır(Şekil 10). .

Şekil 11.a- Eray Erdem Evi Restitüsyon Zemin Kat Planı; 11.b- Birinci Kat Planı

Z09 mutfak mekanının yıkılmış doğu bölümü restitüsyon planında yeniden düzenlenmiş olup aslında ocak olduğu tespit edilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır(Şekil 11.a).

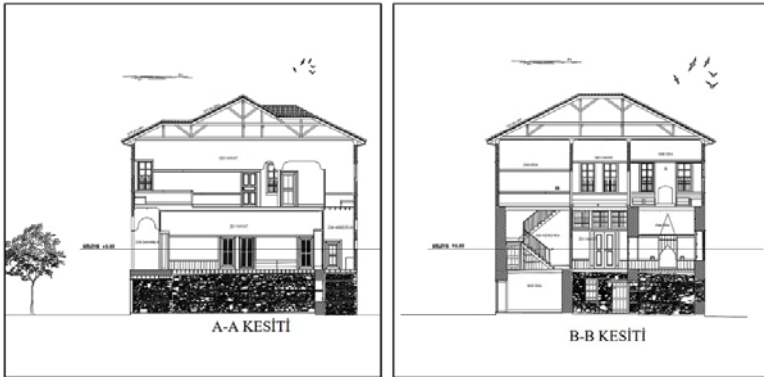
Z08 Abdestlik bölümünde bulunan lavabo tezgahı restitüsyon projesinde kaldırılmıştır. Z00 Sahanlık bölümünde zeminde düzenlemeler yapılmıştır.

Birinci kattaki tüm odalar restitüsyon projesinde asıl zeminlerine uygun biçimde düzenlenmiştir(Şekil 11.b). Ü08 no'lu teras mekanında gerekli düzenlemeler yapıp alt katta bulunan baca terasa çıkarılmıştır (Şekil 12-13).

Şekil 12. Eray Erdem Evi Restitüsyon Cephe Çizimleri; Doğu, Batı, Kuzey ve Güney Cephesi

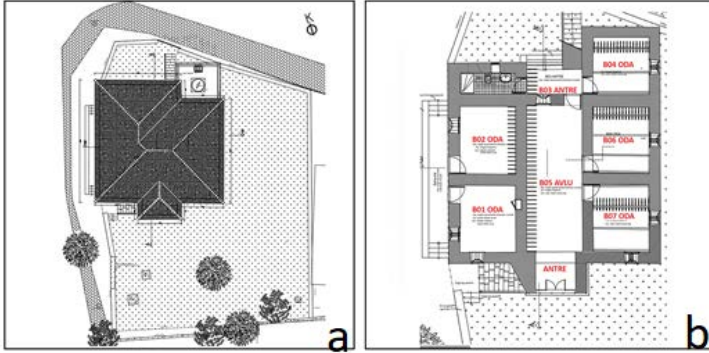
Şekil 13. Eray Erdem Evi Restitüsyon Kesitleri; A-A ve B-B Kesiti

2.3.Restorasyon

Yapı ‘Konut’ olma işlevine yenilenerek devam etmiştir. Yapının güney batı bölümünde yer alan garaj yapısı kaldırılmış yapının güney batı yönünden sokakla olan ilişkisi güçlendirilmiştir. Bahçede gerekli düzenlemeler yapılmış, B02 ve B01 no’lu odalara dışardan erişimin kolaylıkla sağlanabilmesi bakımından uzun sahanlıklı bir merdiven yerleştirilmiştir. Teras bölümünün harabe hali aslında uygun biçimde düzenlenmiştir (Şekil 14.b). Yapının bodrum katı günümüz ev fonksiyonuna uygun biçimde tekrar düzenlenmiştir. B04, B06 ve B07 no’lu mekanlar gedey fonksiyonundan oda fonksiyonuna dönüştürülmüştür. B03 Antre aksına erişebilmek adına üç basamaklı bir merdiven eklenmiş, yine ev fonksiyonunu sürdürebilmesi bakımından B08 Foseptik mekanı Banyo fonksiyonu olarak yeniden düzenlenmiştir. Bütün mekanların zemin, pencere ve kapılarında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. B05 Avlu mekanına güney batı aksından bakıldığında antre bölümünü ayırmak bakımından bir kemerli geçiş sağlanmıştır.

Şekil 14. Eray Erdem Evi Restorasyon Vaziyet Planı Çizim; 14.b- Restorasyon Bodrum Kat Planı

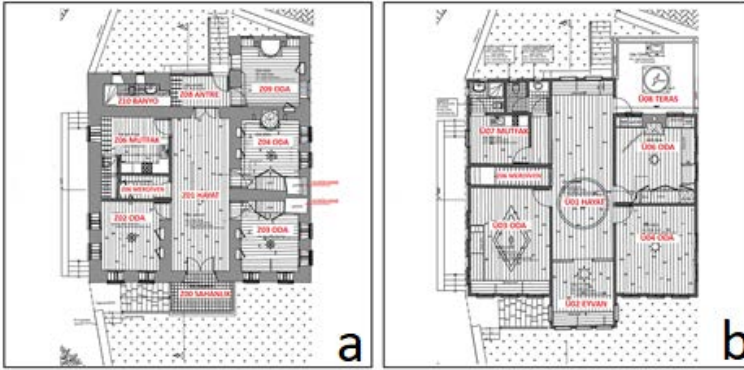

Şekil 15a. Eray Erdem Evi Restorasyon Sonranda Bodrum Kat Girişi,

15.b-B05 No'lu mekan; 15.c-B06 odanın iç mekan fotoğrafları.

Şekil 16.a- Eray Erdem Evi Restorasyon Zemin Planı; 16.b- Birinci Kat Planı

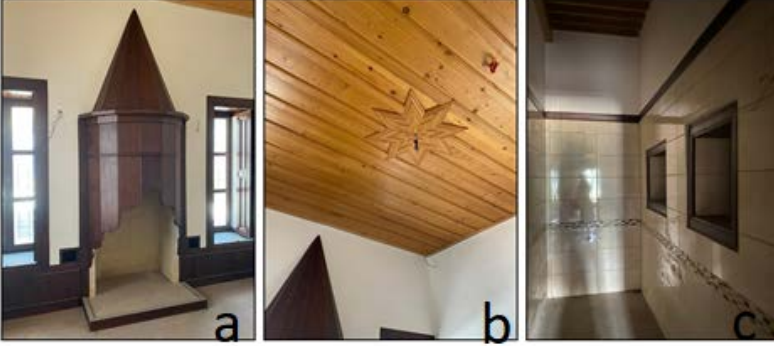
Z08 Abdestlik mekanı mevcut tezgah kaldırılarak Antre olarak yeniden düzenlenmiştir. Z10 Odunluk mekanı alt katta ıslak hacimin bulunması ve zemin katta da banyo bulunması gerekliliğinden ötürü banyo olarak işlevlendirilmiştir. Z09 Mutfak mekanı oda olarak işlevlendirilmiştir(Şekil 16.a).

Z01 Hayat, Z02, Z03 ve Z04 Oda mekanları aynı işlevlerine devam etmiştir. Z04 ve Z03 mekanlarında köşelerde

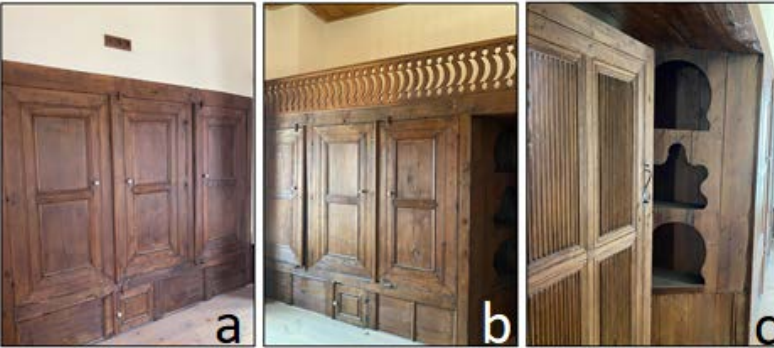
bulunan gusülhaneler, yüklükler ve gizli dolap kapakları korunmuştur. Z06 Depo bölümü ıslak hacimle sırt sırta gelmesi ve mutfak mekanı gerekliliğinden mutfak olarak yeniden işlevlendirilmiştir

Birinci kattaki tüm odalarda restütisyon projesindeki mekan düzenlemelerine uyulmuştur (Şekil 16.b). Ü08 teras mekanı daha özgüne uygun bir biçime getirilerek korkuluk, fiskiyeli havuz gibi eklemeler yapılmıştır (Şekil 17- 24).

Şekil 17 Eray Erdem Evi Restorasyon sonrası zemin Kat fotoğrafları; 17.a-Z09 no’lu oda ocak, 17.b-Z09 Tavan Detayı;17.c-Z10 Banyo fotoğrafı.

Şekil 18. Restorasyon sonrası zemin fotoğrafları 18.a- Z04 no’lu odanın yüklüğü, 18.b-Odaya giriş detayı; 18.c- Oda girişindeki ağız açık detayları

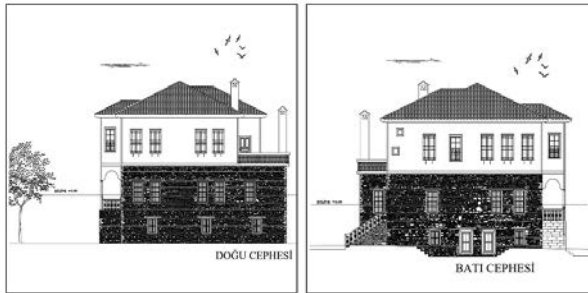
Şekil 19. Restorasyon sonrası zemin kat fotoğrafları 19.a-Z06 no’lu merdiven; 19.b- Ü01 nolu sofada sedir; 21.c-Ü07 Mutfak fotoğrafı.

Şekil 20. Restorasyon sonrası birinci kat fotoğrafları; 20.a-Ü08 no’lu teras, 20.b-Ü02 nolu eyvanda tavan detay; 20.c- Ü02 nolu oturma alanı.

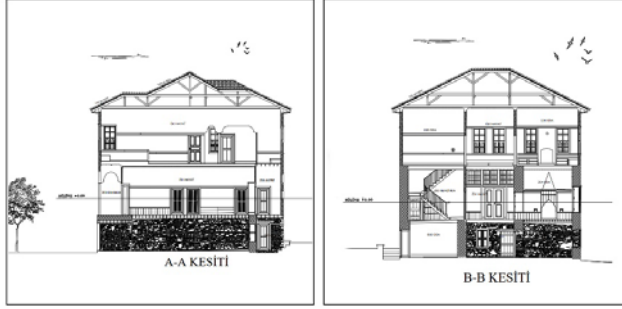

Şekil 21. Eray Erdem Evi Restorasyon Cephe çizimleri; Doğu, Batı, Kuzey ve Güney Cephesi

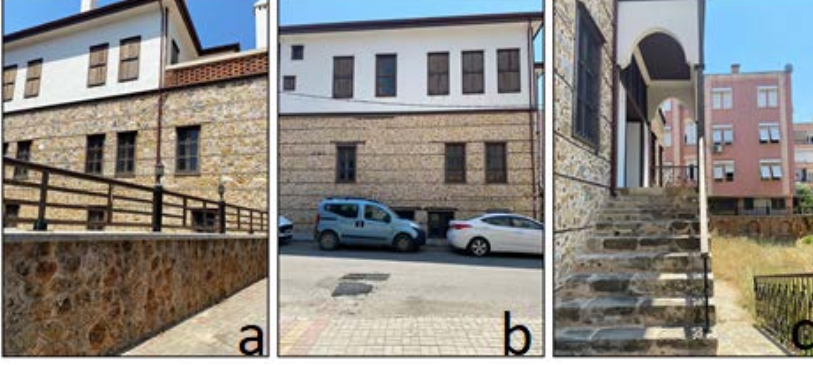
Şekil 22.. Eray Erdem Evi Restorasyon Kesit çizimleri; A-A ve B-B Kesiti

Şekil 23. Eray Erdem Evi restorasyon sonrasında cephe fotoğrafları, 26.a-Kuzey Cephe; 26.b- Güney Cephe; 26.c- Güney Bahçe fotoğrafları.

Şekil 24. Eray Erdem Evi restorasyon sonrasında cephe fotoğrafları, 27.a- Doğu cephe; 27.b- Batı cephe, 27.c- Güney cephenin merdiven fotoğrafı.

3. SONUÇ

Ülkemizde, sosyo-kültürel ve ekonomik değişimlere koşut olarak toplum yapısında görülen değişimler ve fiziksel eskime ile geleneksel evlerin terk edildiği görülmektedir. Ayrıca bugün aile yapısındaki küçülmeler geniş programlı evlerin kullanımı ve bakımını zorlaştırmıştır. Değişen konfor isteklerini karşılayamaması geleneksel evlerin yok olma sürecini hızlandırmıştır. Terk edilme bir yapının yıkılmasını kolaylaştıran en önemli etkidir. Bu nedenle geleneksel evler terk edilmeden restore edilmeli ve yaşatılarak korunmalıdır.

Kullanımı, bakımı zorlaşan ve de onarım masraflarının yapı sahibini zorladığı günümüzde geleneksel evlere, yapıya zarar vermeden, yeni işlev verilmesi mümkündür. Bu yapıların restorasyon sonrasında sosyo-kültürel işlevler verilerek güncel hayata kazandırılması akılcı bir yaklaşımdır. Ancak, bu tür çalışmalar yapıyı özgün plan ve işlevinden uzaklaştırmış olup, aktarılması gereken mesajdan uzaklaşmakta hem de yapıyı fiziki olarak da yormaktadır. Bu nedenle yapıları ekonomik kaygıları

düşünmeksizin, kendi işlevi ile veya daha kültürel amaçlı olarak işlevlendirmek çok daha doğru bir yaklaşımdır.

Geleneksel ,tarihi özellikli bir ev, kendi kullanıcısının kullanacağı şekilde, kendi işlevi ile kullandığı takdirde, hem aile, hem de kent tarihi ve hafızası açısından daha değerli olacaktır. Bir aile için kültür, anı ve duygu yüklü olan geleneksel bir evin restorasyon sonrasında yine ev olarak kullanımını gerçekleştirebilmek önemli bir karardır. Ekonomik olarak zorlarsa da, imkanı olan aliler için, geçmişten alınan mirasın geleceğe taşınması ve kullanılarak yaşatılması koruma çalışmaları çerçevesinde istenen bir durumdur. Geleneksel evlerin yine ev olarak kullanılmasında yapıların servis mekanları, aydınlatma, ısıtma, havalandırma gibi problemlerinin çözülmesi gerekmektedir.

Alanya’da bulunan geleneksel yapılar Alanya Belediyesi tarafından onararak devamlılığının sağlanmasına büyük önem verilmektedir. Bu tür iyileştirme düzenlemeleri yapıldıktan sonra özel mülkiyette olan yapılar daha çok ekonomik kaygılar gözetilerek kafe, restoran gibi fonksiyonlarla işlevlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen Eray Erdem Evi, geçmişteki işlevini bugün sürdürebilmek için bugünün teknolojisi, ihtiyaçları ve mülk sahibinin de istekleri gözetilerek restore edilmiştir. Yapı üstünde yapılan rölöve, restitüsyon çalışmaları ile öncelikle yapı orijinal hali çizime aktarılmış, özellikle yapıya sonradan eklenerek orijinalliği bozan ekler temizlenmiştir. Sonra restorasyon projesinde yapı restitüsyon projesi gözönüne alınarak güncel ihtiyaçlar çerçevesinde yenilenmiştir. Mimarisi ilk yapıldığı haline getirilerek, mutfak, banyo lavabo gibi ıslak mekanlar sihhileştirilmiş, yıkılan bölümler aslına uygun olarak yenilenmiştir. Güneydeki giriş sahanlığı yenilenerek bina girişleri yenilenmiştir. Tahrip olmuş tüm malzeme yenilenmiş, bodrum ve zemin katın taş duvar

örgüsü, birinci katın ahşap çatkısı tekniğine göre yenilenerek strüktürel sağlamlık sağlanmıştır.

Yapı yapının zamana yenilmiş kötü görüntüsü restorasyon uygulaması ile güncel hayatın ihtiyaçları çerçevesinde yenilemiş ve sahibinin kullanımına sunulmuştur. Eray Erdem Evi restorasyonu ile geçmişin izlerini yok edilmeden aslına uygun olarak, hem sahibi, hem de kent hafızası açısından önemli bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Geleneksel bir Alanya evi özelinde mimari mirasımız korunup geleceğe aktarılmıştır.

Teşekkür

Müne Mimarlık-Mimar Emine CİMRİN KOÇAK’a ve Alanya Ticaret Odası Başkanı Eray ERDEM’e gösterdikleri anlayış ve yardımlar için teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z.(2004) *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, 3. Baskı, Yapı Yapın-28, İstanbul
- Akın, E.S.ve arkadaşları (2018) “Yeniden İşlevlendirilen Bir Geleneksel Konut; Tokat Vasfi Süsoy Evi”, *TÜBAKED* 17,s. 119-139, İstanbul.
- Aydın, E.Ö. (2014). “İtalya’da Tarihi Endüstriyel Alanların Dönüşümü: Güncel Projeler Üzerinden Değerlendirmeler”, *Mimarlık Dergisi*, sayı: 378. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=392&RecID=3440> (10.10.2023 tarihli bakış)
- Bahar, Z., and Kurak Açıcı, F. (2021). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Kayseri Lisesi. *Artium*, 9(2), 68–78.doi:10.51664/artium.880347

<http://artium.hku.edu.tr/tr/download/article-file/1577534>
(10.10.2023 tarihli bakış)

Html-1:

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf. 10.10.2023 tarihli bakış

İnan, Z. (2013). *İşlevini Yitirmiş Tarihi Yapıların Büro Yapılarına Dönüştürülmesindeki Mekânsal Sorunlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Kaşlı, B. (2009). “*İstanbul'da yeniden işlevlendirilen korumaya değer endüstri yapıları ve iç mekân müdahaleleri: Santralistanbul örneği*”, İTÜ SBE, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.

Kıvılcım, E. (2019). “Geleneksel Konutta İşlevsel Dönüşümün Mekânsal Bağlamda İrdelenmesi: Denizli Konyalıoğlu Evi Örneği”, *Ege Mimarlık*, sayı: 103, ss.50-55.

Kuban, D. (1962) “Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar”, *Vakıflar Dergisi*, Cilt 87den ayrı basım. Ankara.

Kuyrukçu, Z., Yıldız Kuyrukçu E. (2017), Tarihi ve Kültürel Süreklilik Bağlamında Sait Bektimur Evi'nin Yeniden Kullanımı“, *Artium*, cilt 5, sayı 2, s.38-50.

Onat, E. S. (1990). *Türk Evinin Çağdaş Yaşama Uyarlanması*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Özalp, H. (2000). “*Türkiye’de Otel Olarak Yeniden İşlevlendirilen Kervansarayların İç Mimari ve Çevre Tasarımı Açısından İrdelenmesi*”, HÜ SBE, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara.

- Öztürk, G. B., Sayıl Onaran, B. and Hersek, C. M. (2022). Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Tarihi Merinos İstasyonu. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (29), 247-263. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanatvetasarim/issue/70782/1137941> (10.10.2023 tarihli bakış)
- Süphanoglu, Y. B., Güneş, E. and Çelik Başok, G. (2022). El Aman Kervansarayı'nın Yeniden İşlevlendirme Açısından Değerlendirilmesi ve Tasarım Önerileri. *Online Journal of Art and Design*, 10(3), 79-102. <http://www.adjournal.net/articles/103/1036.pdf> (10.10.2023 tarihli bakış)
- Tuğlu Karşı, U. ve Aytıs, S. (2018). “Eski Kabuk Yeni İşlev: Yeniden Kullanıma Adaptasyon”, *Yapı Mimarlık Tasarım Kültür Sanat Dergisi*, sayı: 435, ss.46-51.
- Ünal, Z.G. (2014) *Kültürel Mirasın Korunması, “İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi”* (İSMEP) Rehber Kitabı, İstanbul.
- Yıldız, N. (2020). Geleneksel Konutta Yeniden Kullanım Kavramının Mekânsal Açından İncelenmesi: Zeynep Onbaşı Evi. *Online Journal of Art and Design*, 8(4), 175 – 187. <http://www.adjournal.net/articles/84/849.pdf> (10.10.2023 tarihli bakış)
- Yılmaz Erkovan N., (2021), Geleneksel Alanya Evlerinde Uyarlamalı Yeniden Kullanımda Yapı- İşlev Uyumu, *4th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism*, 20-21 Mayıs, Alanya.

MİMARLIK, PLANLAMA, TASARIM ALANINDA AKADEMİK ANALİZ VE TARTIŞMALAR

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com

ISBN: 978-625-6524-44-6

9 786256 524446